

EU TECHNICAL ASSISTANCE
TO CIVIL SOCIETY ORGANISATIONS
IN THE WESTERN BALKANS AND TÜRKIYE

Насоки на ДГ НЕАР
за поддршка на ЕУ за граѓанското општество
во регионот на проширување
2021–2027

Извештај за проценка за 2023 година

АНЕКС 5

**АНАЛИЗА НА ЗЕМЈАТА
СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА**

Funded by
the European Union

Оваа студија беше спроведена од тим на истражувачи дел од проектот ЕУ ТАКСО 3.

Главен експерт и главен автор: Сњежана Бокулиќ

Аналитичар на податоци и експерт за истражување: Др. Блерина Метањ Субаши

Автори на анализата на земјата:

Наташа Мазари – Албанија

Канита Кулиќ – Босна и Херцеговина

Сара Салиху – Косово

Александра Глигоровиќ – Црна Гора

Марија Арменски – Северна Македонија

Јелена Пајовиќ ван Реенен – Србија

Озге Конуралп – Турција

Тим лидер на ЕУ ТАКСО 3 – Ричард Ален

Правни советници

Др. Ерсида Телити – Албанија

Селим Кулиќ – Босна и Херцеговина

Миљан Влаовиќ – Црна Гора

Маја Атанасова – Северна Македонија

Др. Роберт Сепи – Србија

Доц. Проф. Др. Улаш Каран – Турција

Лекторирање: проф. м-р Џонатан Болтинг (анг. книж. Тринити, Кембриџ)

Графички дизајн: Бојан Ивановиќ, Бригада Дизајн

Белград, Србија, јуни 2024 г

<https://tacso.eu>

Вовед

Оваа анализа на земјата претставува Анекс кон насоките на ДГ НЕАР за поддршка на ЕУ за граѓанското општество 2021–2027 година: Извештај за проценка за 2023 година.

Насоките ги прикажуваат резултатите кон кои ќе се стреми поддршката на ЕУ за граѓанското општество во регионот за проширување во овој седумгодишен период. Оваа проценка дава приказ за состојбата во однос на индикаторите за 2023 година и споредба со основната 2021 година.

Анексот дава резиме за проценка на состојбата во Северна Македонија според секој од 59–те индикатори во насоките. Овој анекс треба да се чита заедно со главниот извештај, кој е достапен на веб-страницата tacso.eu.

Методологија

Главниот извештај и анализата на земјата се засноваат на податоците собрани од примарни и секундарни извори. Примарното истражување вклучуваше анкети со граѓански организации и јавни службеници, како и правна анализа на релевантните закони. Секундарните извори, како што се извештаите публикувани од страна на граѓанските организации, националните институции за човекови права, владата и други, беа прегледани за да се обезбедат релевантните информации и податоци. Собирањето и анализата на податоците се однесуваат на периодот од 2023 година во споредба со основната 2021 година.

Анкетата на јавните службеници беше спроведена од 27 февруари до 13 март 2024 година. Целта беше да се соберат мислењата и перцепциите на избраните јавни службеници, за конкретни релевантни индикатори кои, во својата работа, најтесно соработуваат со граѓански организации. Анкетата се состоеше од прашања од затворен тип и беше анонимна. За Северна Македонија беа добиени петнаесет одговори од јавни институции.

Проценката на капацитетот и отпорноста на граѓански организации (ГО) беше заснована на анкета на граѓанските организации спроведена од 31 јануари до 19 февруари 2024 година. Анкетата беше отворена за сите граѓански организации кои сакаа да учествуваат. Таа беше дистрибуирана преку различни канали со поддршка од граѓанските организации, мрежите на граѓански организации, Националниот ресурсен центар, агенциите на ОН, меѓународни организации и јавни институции за да се осигура дека досега опфати широк спектар на граѓански организации. Потврдувањето на одговорите беше обезбедено во фазата на проверка на податоците. Испитаниците кои согласно критериумите, не припаѓаат на целната група беа исклучени од анализата. Врз основа на бројот на добиени валидни одговори, дозволеното отстапување беше под 10%. Ова дозволено отстапување беше статистички пресметано користејќи го бројот на граѓански организации наведени во официјалниот Централен регистар на Северна Македонија.

За Северна Македонија беше добиен примерок од сто четириесет и еден валиден одговор, што претставува 16% од одговорите за сите седум корисници на ИПА.

Значителен дел (71%) од испитаниците се виши раководители, главно извршни директори, но и други раководители, членови на управен одбор и други. Во однос на мандатот во рамки на организацијата, 60% од испитаниците се во организацијата осум или повеќе години, 23% до три години и 16% помеѓу четири и седум години.

Во однос на родовата распределба, 50% од испитаниците се мажи, 49% се жени, а 1% претпочитаат да не откриваат информации од ваков карактер. Триесет и осум отсто од испитаниците се на возраст помеѓу 41 и 50 години, 33% се над 51 година, 23% се помеѓу 31 и 40 години, 5% се под 30 години, а 1% претпочитаат да не ја откријат својата возраст.

Вкупно, 14 отсто од испитаниците се идентификувале како припадници на заедница, малцинство или маргинализирана група. Од оние кои се идентификуваа дека припаѓаат на таква група, повеќето се идентификуваа како Роми.

Повеќе од половина од испитаниците (57%) потекнуваат од Скопскиот регион, 12% од Пелагонискиот регион, а подеднаков дел од 6% доаѓаат од Источниот, Југоисточниот, Вардарскиот и Полошкиот регион. Најнезначителната застапеност на испитаниците е од Југозападниот регион претставени со 2%.

Четириесет отсто од испитаниците се дел од граѓански организации основани пред повеќе од две децении (помеѓу 2001 и 2010 година), 31% се дел од граѓанските организации основани помеѓу 2011 и 2021 година, а 14% се основани помеѓу 1991 и 2000 година. Истиот дел од испитаниците – 7% од граѓански организации-учеснички – се основани во 1990 година или порано, или по 2021 година.

Повеќето испитаници, 99% доаѓаат од официјално регистрирани организации. Осумдесет и шест отсто од граѓански организации-учеснички доаѓаат од здруженија на граѓани, 7% од фондации, а ист дел од 2% од непрофитни задруги и непрофитни организации и 1% од синдикати.

Во однос на географската област на работа, 68% од анкетираниите граѓански организации работат на национално ниво, 45% на меѓународно ниво, 35% регионално во земјата и 34% на локално ниво.

Во однос на областа на работа на примерокот, 34% од граѓански организации работат со млади, 29% во образование, истражување и иновации, проследено со 22% во областа на животната средина и климатските активности, а ист дел од 18% во социо-економскиот развој и човековите права, потоа 12% во учеството на јавноста во креирањето политики и донесувањето одлуки и 11% во владеењето на правото.

Во однос на големината на граѓански организации-учеснички во анкетата (број на членови на персоналот), повеќето од анкетираниите испитаници, 65%, се дел од мали граѓански организации со 1-10 членови на постојан персонал, персонал кој работи со полно или скратено време и волонтери кои работеле за време на анкетањето. Единаесет отсто од испитаниците се дел од граѓански организации со 21 до 50 членови на персоналот, ист дел од 9% се дел од граѓански организации без членови на персоналот или помеѓу 11 и 20 членови на персоналот, а најнезначителниот дел, 4%, од граѓански организации со повеќе од 50 членови на персонал.

Во однос на големината на граѓански организации земајќи го предвид нивниот годишен обрт, 26% од анкетираниите граѓански организации имаат годишен обрт од помеѓу 100.000 и 500.000 евра, 21% помеѓу 5.000 и 25.000 евра, 16% помеѓу 50.000 и 100.000 евра, а 9% под 5.000 евра. Шест отсто имаат обрт поголем од 500.000 евра. Четири отсто од граѓански организации се неактивни, без годишен обрт во 2023 година.

Важно е да се потенцира дека големината на примерокот во 2023 година се зголеми за 55%, во однос на 2021 год, со 141 валиден одговор во 2023 година и 91 валиден одговор во 2021 година. Во однос на демографските карактеристики (возрасна група, род, улога во рамки на организацијата, самоидентификација како малцинство, големина на организацијата, сектор на работа, обрт и број на вработени) на примерокот граѓанските организации кои одговориле на анкетата, примерокот остана непроменет.

Собраните податоци дадоа информации за анализата на состојбата во 2023 година во Северна Македонија во однос на индикаторите што се разгледуваат¹. Индикаторите беа прегледани и

1 Следниве индикатори не беа разгледани за 2023 г.: 2.1.6; 2.1.в; 3.2.6; 3.8.в. Овие индикатори беа исклучени од прегледот бидејќи собирањето податоци за нивна проценка не беше изводливо или затоа што јазикот на индикаторот не беше доволно специфичен за да овозможи доследно собирање и анализа на податоци. Индикаторите 1.7.6 и 1.10.д беа разгледани само во Анекс извештајот за земјата за Северна Македонија.

оценети со користење на истиот метод како и за основната проценка. Методологијата за шесте индикатори беше подобрена со дополнителна анализа за да се обезбеди поголема јасност и точност на проценката². Промените за поедноставување на анкетата на граѓанските организации влијаа на осум индикатори за кои беше повторно пресметана основната 2021 година³.

За индикаторите кои имаат нормативна проценка, како што е усогласеноста со законодавството или стандардите, се користеше следниов „семафор“ систем за да се обезбеди брз визуелен водич:

5 – целосно ги исполнува стандардите

4 – ги исполнува повеќето стандарди

3 – умерено ги исполнува стандардите

2 – минимално ги исполнува стандардите

1 – не ги исполнува стандардите

„Семафор“ системот беше применет на оние индикатори каде што таквата проценка се сметаше за значајна. Тој беше заснован или на податоците собрани преку анкетата на граѓанските организации или на деталната анализа на применливите закони, политики и процедури во однос на стандардите. Оправданоста на проценката е достапна во соодветните извештаи за земјата и поврзаните анализи во Анексите 1-7.

Останатите индикатори даваат преглед на годишните трендови кои ја надградуваат основата воспоставена во 2021 година.

Извештајот ги собира оценките и нивоата на спроведување на поединечните индикатори следејќи ја структурата на специфичните цели во секоја од трите области, како што е покажано на следната страница.

² Проценката на следните индикатори беше подобрена со дополнителна анализа: 1.5.б, 1.6.а, 1.7.в, 1.7.г, 1.10.а, 1.10.б.

³ Повторно беше пресметана основната за следните индикатори: 1.2.в, 3.1.а, 3.1.в, 3.1.д, 3.3.а, 3.4.а, 3.5.а и 3.6.б.

Специфична цел 1

Погодна средина каде што граѓанското општество може да ги спроведува своите активности.

СЦ 1.1. Сите физички и правни лица во регионот за проширување можат да основаат, да се придружат на и да учествуваат во неформални и/или регистрирани организации, можат мирно да се собираат и слободно да се изразуваат.

Индикатор 1.1.а: Степенот до кој релевантното домашно законодавство предвидува дека:

- Здруженијата можат да се засноваат или регистрираат без дискриминација по која било основа;
- Не се поставуваат незаконски ограничувања на опсегот на нивните активности или на извршувањето на нивните цели;
- Нивното раскинување може да се случи само по одлука на независен и непристрасен суд;
- Не се поставуваат незаконски ограничувања на слободата на мирно собирање;
- Слободата на изразување ја практикуваат сите и не се наметнуваат никакви незаконски ограничувања..

2021 assessment:

4 – ги исполнува повеќето стандарди

2023 assessment:

4 – ги исполнува повеќето стандарди

Правната рамка која ги регулира сите три права (слобода на собирање, слобода на здружување и слобода на изразување) во Северна Македонија остана предизвик и во 2023 година.

Во 2022 година беа донесени измени на Законот за здруженија и фондации⁴ во однос на употребата на имиња на историски личности во имињата на организациите. Според тоа, во член 8 од овој Закон е наведено: „Како име, кратенка и/или наслов на организација не можат да се користат имиња, презимиња, прекари, псевдоними, кратенки и иницијални на лица кои, по која било основа, начин или форма, биле или се поврзани со расна, религиска, национална, етничка и друга нетолеранција, омраза, геноцид, екстремизам, ширење или поддршка на фашизмот, нацизмот, националсоцијализмот и Третиот Рајх“.

Во согласност со овој Закон, Владата формираше Комисија за употреба на имиња⁵ со мандат да дава согласност за користење на имиња на историски личности. Согласноста е предуслов за одобрение за регистрирање на граѓанска организација. Понатаму, член 9-а од истиот Закон предвидува дека Министерството за правда одобрува употреба на име, презиме, псевдоним, прекар, кратенки или иницијали на лице по претходно добиено позитивно мислење од Комисијата за употреба на лични имиња. Законот, исто така, бара од веќе регистрираните организации да обезбедат усогласеност со новите одредби од новиот Закон во рок од три месеци по неговото стапување во сила. Неисполнувањето на оваа обврска ќе резултира со бришење од Регистарот. Врз основа на овие одредби, двете бугарски културолошки здруженија⁶ во Битола и Охрид (со име

4 „Службен весник на РСМ“, бр. 239/22 од 08.11.2022 г.

5 Член 9-а и 9-б од Законот за здруженија и фондации

6 Граѓанската организација „Иван Михајлов“ е формирана во 2019 г. во Битола, а „Цар Борис III“ во 2021 г. во Охрид.

„Иван Михајлов“⁷ и „Цар Борис III“⁸) беа избришани од Централниот регистар бидејќи ги зачуваа имињата на граѓанските организации со лични имиња на историски личности кои се сметаат за навредливи од поголемиот дел од населението во земјата, а не ја испочитуваа законската обврска за примена на измените во пропишаниот рок.

Како позитивно, вреди да се спомене Иницијативата за отворени податоци на Владата, согласно која процесот на регистрација на граѓански организации во Централниот регистар е дополнително олеснет со овозможување на услугата за електронска регистрација, која во минатото не беше достапна за граѓански организации. Меѓутоа, процесот бара е-сертификат, што ја олеснува физичката регистрација за повеќето граѓански организации⁹.

И покрај тоа што слободата на изразување и слободата на медиумите во земјата се во согласност со меѓународните стандарди, во пракса, ситуацијата е сè уште променлива и несигурна. Додека медиумите и граѓанското општество учествуваат во енергичен јавен дискурс, новинарите и активистите сè уште се соочуваат со притисок и заплашување. Здружението на новинари евидентирало 14 инциденти во кои биле вклучени новинари, од кои четири биле физички напади или незаконско приведување, а 11 биле вербални напади, закани и други форми на заплашување¹⁰.

Во согласност со Директивата на ЕУ за намалување на СЛАПП (стратешки тужби против учество на јавноста) и зајакнување на правната рамка за слободата на изразување, во 2022 година беше донесен нов Закон за граѓанска одговорност во случај на навреда и клевета за усогласување со претходниот закон со Директивата 2010/13/EУ за аудиовизуелни медиумски услуги. Новиот закон значително ги намали казните што може да се изречат во случај на навреда или клевета при вршење на новинарската пракса. Тој требаше да го намали ефектот на СЛАПП преку охрабрување на истражувачкото известување и намалување на казните. Меѓутоа, и покрај новиот закон кој е во сила, практичната имплементација останува предизвик.

Во 2023 година, судска пресуда за клевета против граѓанската организација „Истражувачка репортерска лабораторија“ (ИРЛ) која продуцираше и емитуваше документарен филм¹¹ во кој истражува високи функционери, наводна корупција во градењето нискоквалитетни модулари болници за време на кризата со КОВИД-19, што резултираше со загубата на 14 животи поради пожар во тетовската модулари болница, покрена прашања поврзани со слободата на здружување и слободата на изразување. Судијата тврдеше дека правото на приватност го заменува правото на слобода на говор, па дури и го доведе во прашање статусот на Истражувачката репортерска лабораторија (ИРЛ) како медиум, опишувајќи ја новинарката дека самата се претставува себеси како истражувачка новинарка.”

Борците за слободата на печатот нашироко ја критикуваа пресудата, тврдејќи дека судијата не му дал приоритет на јавниот интерес пред приватните интереси на влијателните личности.

Покрај тоа, судијата заклучи дека на ИРЛ не смее да го објават истражувањето, што претставува тежок преседан и напад на слободата на изразување и слободата на медиумите, што доведува до потенцијална цензура. Она што е уште попроблематично е повикот на судијата до државните институции да го разгледаат работењето на граѓанските организации кои објавуваат новинарски содржини¹². Пресудата беше обжалена до Апелациониот суд, но сè уште се чека судското рочиште.

7 Иван Михајлов (1896 – 1990 г.), познат и како „Ванчо“ Михајлов и „Радко“ – беше еден од основачите на ВМРО (Внатрешна македонска револуционерна организација). Тој беше контроверзна историска личност во Македонија, кој наредил бројни политички убиства на македонски и бугарски чинители, а бил и поддржувач на нацизмот и фашизмот.

8 Цар Борис III ја здружил Бугарија со силите на Оската (првично наречена Оска Рим-Берлин, а исто така и Рим-Берлин-Токио), воена коалиција која ја иницирала Втората светска војна.

9 <https://www.crm.com.mk/mk/uslugi/izvrsham-upis-ili-zavrsham-obvrska/osnovaj-nov-subjekt>

10 <https://mia.mk/en/story/ec-north-macedonia-is-in-between-some-and-moderate-level-of-preparation-on-freedom-of-expression>

11 <https://irl.mk/ubistvo-vo-tetovo/>

12 <https://balkancsd.net/novo/wp-content/uploads/2023/12/144-1-BCSDN-IRL-Reaction.pdf>

Во споредба со 2021 година, слободата на мирно собирање остана дефинирана како собир на најмалку 20 лица, што е спротивно на меѓународните стандарди и Уставот. Законот сè уште има недостатоци, како што се нејасно дефинираните одговорности и обврски на организаторот, високите казни изречени во случаи на штети, како и потребата од странци да добијат одобрение за собирање, без кои се предвидуваат строги казни.

И покрај сите наведени предизвици, рангирањето на земјата според Фридом Хаус и Глобалниот индекс за слободата на медиумите е подобро во 2023 година. Фридом Хаус ја рангираше Северна Македонија на 68-мо место во светот како делумно слободна; а во споредба со 2022 и 2021 година, забележани се мали подобрувања во делот на политичките права. Истовремено, земјата беше рангирана на 38-мо место од 180 земји ширум светот според Глобалниот индекс за слободата на медиумите на Репортери без граници. Земјата скокна за 19 места во споредба со 2022 година и е најдобро позиционирана во регионот на Западен Балкан, пред Црна Гора (39), Хрватска (42), Косово (56), Босна и Херцеговина (64), Србија (91) и Албанија (96)¹³.

СЦ 1.2. Јавните власти ги штитат граѓански организации од мешање и напади и го почитуваат нивното право на приватност

Индикатор 1.2.а: Степен до кој граѓанските организации имаат пристап до ефективен правен лек за оспорување или барање ревизија на одлуките кои влијаат на остварувањето на нивните права.

2021:

4 – ги исполнува повеќето стандарди

2023:

4 – ги исполнува повеќето стандарди

Не беше евидентиран напредок во споредба со 2021 година во однос на пристапот на граѓански организации до ефективен правен лек за оспорување или барање ревизија на одлуките што ги засегаат нивните права. Регистрираните граѓански организации ги уживаат истите правни лекови како и другите правни лица и граѓани.

Извештајот на Советот на Европа¹⁴ за ефикасноста на правдата, објавен во јуни 2022 година, нагласува дека административните спорови траат предолго, при што времето за распоредување за првостепените предмети во 2021 година бил во просек од 348 дена, а 84 дена за второстепените предмети. Овој продолжен процес ја попречува правдата и наметнува значителен финансиски товар на вклучените страни (вклучувајќи ги и граѓанските организации).

Од истражувањето на ГО, 15% од испитаниците изјавија дека во 2023 година, владините органи донеле одлуки кои негативно влијаеле на нивната способност да ги остварат своите права. Вкупно, само 2% можеле да ги оспорат таквите одлуки, а 10% изјавија дека не биле во можност да ги оспорат таквите одлуки. Во споредба со 2021 година, забележано е намалување од 3% од оние кои можеле да ги оспорат овие одлуки и намалување од 2% од оние кои не можеле да ги оспорат таквите одлуки.

¹³ <https://rsf.org/en/index>

¹⁴ <https://rm.coe.int/north-macedonia-20220630-deliverable-2/1680a8c31f>

Индикатор 1.2.b: Степен до кој граѓански организации се заштитени со закон од закани, напади, судско малтретирање и дискриминаторски третман, особено од:

- закани, вклучувајќи заплашување, малтретирање, клевета, како и говор на омраза онлајн и офлајн;
- напади, вклучувајќи акти на насилство, физичка злоупотреба, претреси и оштетување на имот;
- судско малтретирање, вклучувајќи произволно апсење и притвор, незаконско мешање во комуникациите и злоупотреба на кривични, граѓански и управни постапки или закани оттаму;
- дискриминаторски третман, вклучувајќи непропорционални барања за известување за граѓанските организации.

2021:

4 – ги исполнува повеќето стандарди

2023:

4 – ги исполнува повеќето стандарди

Прашањата идентификувани во законите за заштита на граѓански организации од закани, напади, судско малтретирање и дискриминаторски третман останаа исти како и во 2021 година. Законите ги штитат сите, вклучително и граѓански организации, од закани, напади, судско малтретирање и дискриминаторски третман. Меѓутоа, исто како и во 2021 година, општите одредби се однесуваат на физички и правни лица; на тој начин, граѓански организации не се препознаваат како конкретни правни субјекти и се подложени на истите одредби како и другите правни лица, освен Законот за спречување и заштита од дискриминација, каде што граѓанските организации можат да поднесат *actio popularis*. Позитивно, како чекор кон подобрување на правната заштита на новинарите, во 2022 година, беше назначен Специјален јавен обвинител за заштита на безбедноста на новинарите (како поединци) во Скопје, проследено со три дополнителни Специјални јавни обвинители во 2023 година во Штип, Битола и Тетово. Сепак, овие јавни обвинители имаат ограничени капацитети со оглед на тоа што се преоптоварени со работа, а недостигаат информации во однос на практичното спроведување на оваа законска заштита.

Дополнително, со измените на Кривичниот законик, кои Собранието ги усвои во февруари 2023 година, обвинителствата и судиите имаат правна поддршка да ги третираат нападите врз новинарите како напад врз службено лице, со строги казни за закани и напади врз новинари и со можност за обвинителството да постапува *ex officio* во вакви случаи. Меѓутоа, нема информации за практичното спроведување во 2023 година¹⁵.

Репортери без граници наведува во извештајот за земјата дека иако новинарите не работат во непријателско опкружување, сепак широко распространетите дезинформации и недостатокот на професионализам придонесуваат за опаѓање на довербата на општеството во медиумите, што ги изложува независните медиуми на закани и напади. Тенденцијата на владините функционери да имаат понижувачки однос кон новинарите продолжува и во 2023¹⁶.

Според извештајот „Слобода на медиумите во Северна Македонија – кревок напредок“, практиката на судот да не дава детални информации за судските постапки, вклучително и оние кои вклучуваат напади врз новинари, продолжи и во 2023 година, бидејќи судот нема практика да ја информира јавноста за постапките, вклучително и оние поврзани со напади врз новинари и медиуми. Во извештајот се наведува дека во 2023 година, „институциите не реагирале доволно брзо и ефикасно за да ги пронајдат и казнат сторителите на тешки смртни казни, а органите за спроведување на законот не биле заинтересирани за решавање на случаите“.

Сепак вреди да се напомене дека според најновите податоци достапни од 2022 година, новинарите не пријавиле никакви сериозни проблеми во врска со соработката и комуникацијата со полицијата,

¹⁵ <https://ipi.media/wp-content/uploads/2023/10/EN-Fact-Finding-PFM-Report-251023-web-1.pdf>

¹⁶ <https://rsf.org/en/country/north-macedonia>

а наодите од овој извештај покажаа дека довербата во органите за спроведување на законот е зголемена во последните години. И покрај тоа што остануваат проблемите со ресурсите што им се достапни на органите за спроведување на законот за ефикасно да ги истражат злосторствата против медиумите, сепак не постои сериозна загриженост во новинарската заедница за способноста и подготвеноста на полицијата да дејствува по такви случаи¹⁷.

Што се однесува до правната заштита на граѓанските организации од дискриминација, исто како и во 2021 година, граѓански организации се заштитени со Законот за спречување дискриминација, како и останатите правни субјекти

Индикатор 1.2.с: Дел од граѓански организации кои работат ефикасно без закани, напади, судско малтретирање и дискриминаторски третман, во однос на

- број на поплаки во однос на недостаток на заштита на граѓански организации;
- број на напади врз граѓански организации и нивните членови;
- број на случаи на оштетување на имот;
- број на случаи на дискриминаторски третман при известувањето;
- број на случаи кога канцелариите на граѓански организации биле незаконски претресени, подложени на инспекции;
- број на случаи на мешање во комуникациите на граѓанските организации.

Врз основа на анкетата на граѓански организации (ГО), 11% од граѓанските организации изјавија дека доживеале закани и физички напади, претрпеле имотна штета како резултат на закани и физички напади, или биле предмет на незаконски претреси и мешање во комуникацијата од страна на властите во 2023 година. Ова претставува намалување за 12% во споредба со резултатите од анкетата во 2021 година¹⁸. Вкупно 80% од испитаниците не биле предмет на никакви закани и физички напади, ниту пак доживеале материјална штета како дел од закани и физички напади и не биле предмет на незаконски претреси и мешање во комуникацијата од страна на властите. Овој процент е поголем за 13% во споредба со податоците од 2021 година.

Растечкото антиродово движење кое започна пред неколку години во земјава негативно влијаеше на македонското граѓанско општество, вклучувајќи зголемени закани, говор на омраза и напад врз активистите за човекови права. Овој загрижувачки тренд го погоди граѓанското општество, особено активистите за човекови права кои работат во областите на родовата еднаквост, ЛГБТИК и другите човекови права.

Петте верски водачи во мај 2023 година преку писмена изјава до медиумите отворено го оспорија усвојувањето на измените на Законот за матична евиденција (Закон за матична евиденција со кој се признава законското признавање на трансродовите и различните родови идентитети) и новиот Закон за родова еднаквост, вклучувајќи дури и понатамошното спроведување на Истанбулската конвенција (ратификувана во 2018 година во Северна Македонија). Овој чин беше проследен со широк јавен протест инициран од Македонската православна црква и поддржан од други верски водачи и 30 граѓански организации кои се здружија под знамето на Коалицијата за заштита на децата и дополнително го блокираа напредокот на овие два клучни закона – Законот за родова еднаквост и Законот за матична евиденција. Една од последиците на антиродовите акции беше зголемено вознемирување и напади врз активистите за родова еднаквост и ЛГБТИК заедницата, а не беше преземена ниту една мерка против јавната клевета без одговорност. Таквата непријателска средина претставуваше закана по нивните животи и влијаеше на нивната работа и способност безбедно да работат и во 2022 и 2023 година¹⁹.

17 <https://ipi.media/wp-content/uploads/2023/10/EN-Fact-Finding-PFM-Report-251023-web-1.pdf>

18 Начинот на пресметка за извештајот за 2021 година е ажуриран и овие резултати ги одразуваат ревидираните повторно пресметани вредности.

19 <https://ba.boell.org/en/2024/04/19/anti-gender-mobilizations-north-macedonia-transnational-tool-kit-domestic-actors-against>

Во годишниот извештај на Хелсиншкиот комитет за злосторства од омраза достапен за 2022 година е забележан случајот со ЛГБТИ+ активистот кој беше нападат вербално и физички во центарот на Струмица, што резултираше со пресуда за кривично дело поднесена во Основниот суд во Струмица и судска пресуда истата година со која сторителот кој го сторил кривичното дело е оквалификувано како злосторство од омраза и беше осуден на шест месеци затвор²⁰.

Според Здружението на новинари, во 2023 година имало пет официјално регистрирани случаи од страна на Министерството за внатрешни работи и базата на податоци за прекршување на правата на новинарите на Здружението на новинари. Само во еден од петте случаи е поднесена кривична пријава од страна на Јавниот обвинител во Кавадарци, но нема дополнителни информации за тоа. Овој број е помал отколку во 2022 година кога имало седум регистрирани случаи, а пет во 2021 година²¹. Понатаму, извештајот покажа дека жените биле почесто напаѓани од мажите. Неказнувањето за таквите напади останува високо, при што помалку од 10 проценти од регистрираните случаи резултирале со пресуди. Во друг извештај, Платформата за истражувачко новинарство и анализи (ПИНА) откри дека над 81 процент од 103-те анкетирани новинарки биле изложени на онлајн малтретирање, поголемиот дел од нив преку Фејсбук²².

Според Здружението на новинари, главните притисоци во Македонија во денешно време не доаѓаат толку од политиката колку од деловниот свет. Меѓутоа, евидентна е поврзаноста помеѓу политичарите, деловните луѓе и судството. Така, покрај растечкиот број напади врз новинарите (од 59 во 2022 година на 79 во 2023 година), новинарите станаа мета на потсмев и омаловажување, а политичките партии ги водат битките против нив преку сопствените медиуми, одредувајќи кој е новинар, а кој не е. Според новинарите, разликата во однос на минатото е што во денешно време нападите не доаѓаат само од еден центар на моќ- туку од повеќе²³.

И покрај с од горенаведеното, сепак перцепциите на повеќето анкетирани јавни службеници сугерира дека граѓански организации можеле да работат ефективно без закани, напади, судско малтретирање или дискриминаторски третман во 2023 година.

20 https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2023/08/godisen-izvestaj_zlostorstva-od-omraza-2022_mk_alb_eng_po653136_23.08.2023-1.pdf

21 <https://znm.org.mk/povreda-na-novinari/>

22 https://freedomhouse.org/country/north-macedonia/nations-transit/2023#footnote12_q1ccy4j

23 <https://znm.org.mk/en/truth-or-business-interests-who-wants-to-silence-journalists-with-slapps/>

СЦ 1.3. Мерките што се користат за борба против екстремизмот, тероризмот, перењето пари или корупцијата се насочени и пропорционални, во согласност со пристапот базиран на ризик и ги почитуваат стандардите за човекови права за слободата на здружување, собирање и изразување

Индикатор 1.3.а: Степен до кој законите за борба против екстремизмот, тероризмот, перењето пари и корупцијата не ги ограничуваат прекумерно легитимните активности на граѓански организации.

2021:

4 – ги исполнува повеќето стандарди

2023:

4 – ги исполнува повеќето стандарди

Новоусвоениот Закон²⁴ за спречување перење пари и финансирање на тероризам²⁵ во 2022 година е усогласен со Директивата на ЕУ 2018/843 и ја покажува посветеноста на земјата да го спречи користењето на финансискиот систем за перење пари или финансирање тероризам, а со тоа да го зајакне нејзиниот кредибилитет во меѓународната финансиска заедница.

Новиот Закон го подобри пристапот на земјата кон граѓанските организации, барајќи од субјектите да изискуваат засилени мерки за длабинска анализа²⁶ само за деловните односи и трансакции со непрофитни организации кои се идентификувани како поризични, според факторите на ризик идентификувани во Националната проценка на ризик²⁷, како и непрофитните организации кои претставуваат поголем ризик од проценката на ризикот на субјектот. И покрај тоа што Законот се однесува на секторската проценка на ризикот (Проценка на ризик на финансирање на тероризмот на непрофитните организации – НПО ФТ), сепак регулаторите и банките се информирани за неговото постоење и имало иницијатива да го спроведат во нивната секојдневна работа.

Насоките, изготвени во земјата од страна на македонската Управа за финансиско разузнавање во 2019 година за проценка на ризик и одлуката за формирање список на индикатори за сомнителни трансакции, беа исто така изменети во 2022 година. Овие измени, кои се однесуваат на некои од најпроблематичните индикатори, беа резултат на заеднички пристап помеѓу граѓанските организации, банките и регулаторите. Овој инклузивен процес беше забележан во 2023 година во Документот за најдобри практики (ДНП)²⁸ на ФАТФ во врска со меѓусекторската соработка во напорите за застапување, досег и соработка со надлежните органи.

24 <https://ufr.gov.mk/wp-content/uploads/2020/05/AML-CFT-Law-2022-adopted-Off.gazette-151.pdf>

25 Регулаторната рамка на земјата е дефинирана со Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам и Националната стратегија за борба против перење пари и финансирање тероризам (2021-2024 г.).

26 Засилените мерки за длабинска анализа вклучуваат:

- 1) обезбедување дополнителни информации за клиентот и за вистинските сопственици;
- 2) често ажурирање на документите и податоците на клиентите;
- 3) обезбедување дополнителни податоци за природата на деловните односи и трансакции на клиентот и специфичните цели на непрофитните организации;
- 4) обезбедување дополнителни податоци за изворот на средствата и изворот на имотот на клиентот и дополнителни податоци за корисниците кои ги примаат средствата од непрофитната организација;
- 5) обезбедување информации за причината за планираните или извршените трансакции; и
- 6) засилен мониторинг на деловните односи.

27 „Национална проценка на ризик“ е сеопфатен процес за идентификување и анализа на ризиците од перење пари, финансирање тероризам и финансирање и ширење на оружје за масовно уништување и други релевантни ризици во одредена држава, со цел да се развијат соодветни мерки за спречување на перење пари и финансирање тероризам и ефикасна распределба на расположливите ресурси заради контрола, намалување или елиминирање на утврдените ризици и подобрување на системот за спречување на перење пари и финансирање тероризам.

28 <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/BPP-Combating-TF-Abuse-NPO-R8.pdf.coredownload.inline.pdf>

Дополнително, регулативите за регистрација за вистинските сопственици беа исто така изменети во Северна Македонија во 2022 година. Меѓутоа, измените не ги адресираа предизвиците на граѓанските организации во 2021 година (плаќање високи казни доколку вистинскиот/конечниот сопственик на граѓанската организација не се регистрира во рок од 15 дена во Централниот регистар – граѓанските организации се соочуваат со високи казни до 1000 евра и блокирање на сметката), а понатамошната забуна и предизвици беа идентификувани при регистрирањето на вистинските сопственици за фондациите, особено надвор од Скопје.

Indicator 1.3.b: Процентот на граѓански организации чија способност да преземаат легитимни активности не е ограничена со спроведувањето на законите за борба против екстремизмот, тероризмот, перењето пари и корупцијата, а особено со:

- судско малтретирање за нивните наводни врски со екстремизам, тероризам, перење пари и корупција;
- дискриминаторски ограничувања поставени за финансирање;
- властите или банките ги спречуваат да отворат банкарски сметки, да испраќаат или примаат пари.

Според наодите од истражувањето на граѓанските организации, во 2023 година, 11% од испитаниците одговорија дека биле судски малтретирани поради нивните наводни врски со екстремизам, тероризам, перење пари и корупција, со дискриминаторски ограничувања на нивното финансирање, како и на властите или банките кои ги спречуваат да отворат сметки во банка или да испраќаат или примаат пари. Овој процент е сличен со 2021 година (12%).

Дополнително, 3% од граѓанските организации изјавија дека биле подложени на дискриминаторски ограничувања поради добивање финансирање од одреден извор, а владините органи или банки спречиле 6% од организациите да отворат банкарска сметка или да испраќаат или примаат пари во 2023 година. Во 2023 година незначително се зголеми бројот на испитаници (86%) во споредба со 2021 година (80%) кои изјавија дека не биле судски малтретирани за каква било наводна поврзаност со екстремизам, тероризам, перење пари и корупција, ниту биле предмет на дискриминаторски ограничувања за нивното финансирање, при што властите и банките не ги спречувале да отвораат банкарски сметки, или да испраќаат и примаат пари.

СЦ 1.4. Јавните власти ги третираат сите граѓански организации подеднакво во однос на нивното работење и правично со другите субјекти (како што се бизнисите)

Индикатор 1.4.а: Степенот до кој законите (1) не бараат од граѓанските организации да поднесуваат повеќе извештаи и информации и (2) не ги подложуваат граѓанските организации на засилени инспекции и санкции од деловните субјекти, а сè друго е еднакво.

2021:

5 – целосно ги исполнува стандардите

2023:

5 – целосно ги исполнува стандардите

Според Законот за здруженија и фондации, граѓанските организации се обврзани да ги објавуваат своите годишни извештаи на нивните веб-страници²⁹ и, според нивниот годишен обрт, да доставуваат годишни финансиски извештаи до Централниот регистар само кога годишниот обрт е над 2.500 евра. Ситуацијата остана иста како и во 2021 година, што значи дека граѓанските организации, исто како и деловните субјекти, мора да поднесуваат годишни завршни финансиски извештаи.

Исто како и во 2021 година, граѓанските организации и деловните субјекти се во иста ситуација кога станува збор за инспекции и санкции. Сепак, бизнисите имаат повеќе обврски и санкции пропишани со Законот во врска со поделбата на добивката.

²⁹ Член 53 од Законот за здруженија и фондации

СЦ 1.5. Централните и/или локалните јавни власти имаат овозможувачки политики и правила за малите организации во заедницата и граѓанските иницијативи (грасрут организации)

Индикатор 1.5.a: На малите организации на заедницата/локалните организации и граѓанските иницијативи им е дозволено да работат според закон без да се регистрираат.

2021:

5 – целосно ги исполнува стандардите

2023:

5 – целосно ги исполнува стандардите

Како и во 2021 година, правната рамка обезбедува слобода на здружување и не ги попречува „грасрут“ организациите и граѓанските иницијативи слободно да работат. Ниту една законска пречка не ги спречува граѓанските иницијативи и „грасрут“ организациите да ги постигнат своите цели и да ја вршат својата работа, ниту пак ги штитат.

Во пракса, прашањето за правна заштита на неформалните групи е поврзано и со нивното признавање како чинители во процесите на креирање политики и како странки во посебните судски и управни постапки, што не е јасно дефинирано, туку нејасно и произволно, во зависност од различното законодавство според кои неформалните групи се активни.

Во однос на општите правила за донесување закони, деловникот за работа на Владата и Собранието го користи терминот физичко лице или здружение (правно лице). Меѓутоа, севкупниот впечаток е дека националното законодавство не ги признава неформалните групи како повеќе од група физички лица³⁰, иако им е дозволено да работат и не се спречени да постојат.

Индикатор 1.5.b: Во законот, нерегистрираните мали организации на заедницата/локалните организации и граѓанските иницијативи го уживаат истото право на учество во процесите на донесување одлуки како и регистрираните граѓански организации.

2021:

4 – ги исполнува повеќето стандарди³¹

2023:

4 – ги исполнува повеќето стандарди

Исто како и во 2021 година, Кодексот на добри практики за граѓанско учество³² во процесот на донесување одлуки продолжува да го дефинира граѓанското учество на волонтерските групи, непрофитните организации, здруженијата, фондациите, добротворните и филантропските организации, како и групите со заеднички интереси и групите за застапување во процесот на донесување одлуки, но не како задолжителен документ. Кодексот на добри практики е исто така опционален за јавните власти, а од организацијата зависи дали ќе се придржува до него или не, а како таков, треба подобро да се користи.

Во овој контекст, не се користат ниту правни норми, ниту процедури, ниту терминологија при вклучување на јавноста во процесите на консултација на различни нивоа. Вообичаено, јавноста се поканува и се вклучува произволно, во зависност од институцијата и нејзината отвореност, што значи регистрирани или нерегистрирани групи или поединци релевантни за темата на дискусија.

30 https://www.pravda.gov.mk/Upload/Editor_Upload//Towards%20the%20reform%20of%20the%20LAF_MKD%20.pdf

31 Основната проценка беше променета за да одрази поригорозна примена на критериумите за индикатори.

32 <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802eedd2>

СЦ 1.6. Сите граѓанските организации се слободни да бараат и да добијат финансиска поддршка

Индикатор 1.6.a: Степенот до кој релевантните закони им дозволуваат на граѓанските организации да бараат широк опсег на финансирање, вклучително и од странство, без прекумерни ограничувања, во однос на:

- донации во готовина и во натура од сите извори;
- финансирање од домашни јавни тела;
- финансирање од институционални, корпоративни или индивидуални донатори;
- финансирање од странски влади или мултилатерални агенции.

2021:

4 – ги исполнува повеќето стандарди³³

2023:

4 – ги исполнува повеќето стандарди

Законот за здруженија и фондации³⁴ во Северна Македонија и Законот за донации и спонзорства ги регулираат донациите за граѓанските организации, исто како и во 2021 година.

Правната рамка им овозможува на граѓанските организации да добиваат финансирање од различни извори, вклучително и средства од државниот буџет од Владата, општините или градот Скопје. Покрај тоа, нема законски ограничувања за пристапот на граѓанските организации до различни извори на финансирање, вклучително и странски донатори.

Меѓутоа, кога станува збор за примање финансиска помош од институции или земји чии активности се сметаат за неуставни и се изложени на ризик од финансирање тероризам, тоа може да предизвика граѓанските организации да стане осомничена за финансирање тероризам и перење пари и да се применат одредени ограничувања.

Исто така, согласно регулативите на АМЛ/ФАТФ, банките воведоа зголемени контроли на донациите на граѓанските организации, барајќи прекумерна документација, што резултираше со вистински товар за нив.

Индикатор 1.6.b: Дел од граѓанските организации кои можат да пристапат до широк опсег на финансирање без прекумерно мешање од страна на владата.

Испитувањето на граѓанските организации покажа дека 1% од испитаниците биле предмет на произволни ревизии, замрзнати сметки и барање да се регистрираат како странски агент. Ситуацијата остана иста како и во 2021 година (2%). Вкупно, 95% не биле предмет на произволни ревизии, замрзнати сметки и барање за регистрација како странски агент, што претставува зголемување од 15% во споредба со 2021 година, кога овој дел изнесувал 80%

³³ Основната проценка беше променета за да одрази поригорозна примена на критериумите за индикатори.

³⁴ Членови 13, 48, 49

СЦ 1.7. Јавната финансиска и нефинансиска поддршка на граѓанските организации им е достапна на корисниците на ИПА и се обезбедува на транспарентен, одговорен, правичен и недискриминаторски начин

Индикатор 1.7.а: Нивото на јавно финансирање кое е достапно за граѓанските организации и здруженијата е јасно артикулирано во законите и регулативите, а правата и должностите на задолжениот државниот орган со способност да го одреди и ревидира нивото на достапното јавно финансирање се јасно дефинирани во законот.

2021:

1 – не ги исполнува стандардите

2023:

2 – минимално ги исполнува стандардите

Државното финансирање во Северна Македонија е дел од Законот за здруженија и фондации, Кодексот на добри практики за државно финансирање³⁵, Стратегијата за соработка со граѓанското општество 2022–2024 година³⁶ и Акцискиот план 2022–2024 година³⁷. Покрај тоа, државното финансирање е регулирано со многу други закони за други специфични цели, како што се Законот за социјална заштита, Законот за бесплатна правна помош, Законот за заштита на животната средина, Законот за инвалидски организации и Законот за игри на среќа. Членот 16 од Законот за игри на среќа обезбедува правна основа за државно финансирање на националните организации за лица со попреченост, граѓанските организации кои се фокусираат на семејно насилство и Црвениот крст. Владата ги доделува овие средства врз основа на програма подготвена од Министерството за труд и социјална политика³⁸.

Од суштинско значење е да се спомене дека, според Акцискиот план 2022–2024 година за поддршка на Стратегијата за соработка со граѓанското општество, процентот на државно финансирање требаше да покрие 20% од вкупниот приход/обрт на граѓанските организации во 2022 година, 25% во 2023 година и 30% во 2023 година. Меѓутоа, исто како и во 2021 година, кога проектираните средства не беа исплатени согласно наведените нивоа, истото се случи и во 2022 и 2023 година поради немањето поддршка од страна на Министерството за финансии.

Стратегијата упатува дека сегашниот систем на државно финансирање на граѓанските организации во Република Северна Македонија првенствено се заснова на законски прописи и практики создадени пред неколку децении кои не ги одразуваат тековните потреби на граѓанското општество и не ги следат позитивните практики и трендови во Европската Унија и развиените земји. Немањето стандардизиран систем за распределба на државното финансирање за граѓанските организации од страна на државните институции, со различни степени на транспарентност (на пр. отворени/затворени процедури) и практики на плаќање на средства од буџетот на сметки освен сметката 463 „Трансфери до невладини организации“ (на пр. 464, 472, 425 итн.) претставува предизвик да се врши увид и надзор во областа на целокупното државно финансирање на граѓанските организации.

Овој систем на државно финансирање се заснова на потребите од извршната власт, а не на граѓанските организации.

За да се подобри поволната средина за граѓанските организации, вклучително и реформиранiot систем на државно финансирање, изготвен е новиот Закон за здруженија и фондации со поддршка

35 <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/AEFO403AE70E984F937461A985C95B51.pdf>

36 <https://www.nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/Strategija%20usvoena%2028%2012%202021.pdf>

37 <https://www.nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/Akciski%20plan%20usvoen%2028%2012%202021.pdf>

38 http://www.ujp.gov.mk/files/attachment/0000/0939/_____pdf

на Проектот за техничката помош³⁹ за подобрување на овозможувачката средина за развој на граѓанското општество во Северна Македонија финансиран од ЕУ, како одраз на недостатоците и подобрување на правната рамка за ГО. Процесот на изготвување на Законот сè уште е во тек и треба биде проследен со обемни консултации со граѓанските организации и други релевантни засегнати страни пред да биде објавен во Единствениот национален електронски регистар на прописи.

Индикатор 1.7.b: Процент од јавниот буџет исплатен на граѓанските организации за една година.

Според официјалните податоци на Одделението за соработка со граѓанските организации, 10 милиони евра (643 милиони денари) се префрлени на граѓанските организации како државно финансирање од различни институции од Централната Влада од буџетската линија 463⁴⁰. Овој дел е 0,19% од вкупниот јавен буџет во 2023 година, што е поголем од 2021 година кога изнесуваше 0,12%. Во споредба со 2022 година, финансирањето е удвоено (315 милиони денари или 5 милиони евра). Ситуацијата беше слична и во 2021 година, кога исто така беа исплатени околу 5 милиони евра на граѓанските организации. За илустрација, вкупниот буџет на државата за 2023 година изнесуваше триста дваесет и четири трилиони осумстотини и десет милијарди денари⁴¹.

Индикатор 1.7.c: Степен до кој законските одредби што го регулираат доделувањето на државното финансирање на граѓанските организации обезбедуваат дека:

- критериумите за финансирање се јасно дефинирани, објективни и јавно објавени;
- евалуацијата на предлозите е јасна и непристрасна;
- конфликтот на интереси е јасно регулиран;
- барањата за известување се јасни и пропорционални.

2021:

2 – минимално ги исполнува стандардите⁴²

2023:

2 – минимално ги исполнува стандардите

Законските одредби со кои се регулира доделувањето на државното финансирање останаа исти како и во 2021 година. Тековниот Закон за здруженија и фондации наведува дека здруженијата и фондациите можат да користат средства од државниот буџет, од буџетот на општините и на градот Скопје. Законот, исто така, ги овластува Владата, општините и градот Скопје да обезбедат критериуми за распределба и користење на овие средства.

Кодексот на добри практики за државно финансирање утврдува специфични насоки за евалуационите комисии во рамките на институциите кои обезбедуваат методи за избор на државно финансирање. Меѓутоа, постапката за избор и нејзините обврски се оставени на дискреција на државниот орган, и како таков не гарантира непристрасна и професионална евалуација⁴³.

Владата, градот Скопје и општините се обврзани да изготвуваат годишни планови и програми за распределба на овие средства. Меѓутоа, сè уште не постои законски стандард или норма што би ги обврзало институциите да следат јасни и објективни критериуми за спречување конфликт на интереси и воспоставување механизми за отворен и транспарентен мониторинг и евалуација на

39 <https://eu4cr.mk>

40 https://www.nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/lzvestaj_Strategija_2023_0.pdf (стр. 8)

41 https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/budzeti/budzet_2023.pdf

42 Основната проценка беше променета за да одрази поригорозна примена на критериумите за индикатори.

43 <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/AEF0403AE70E984F937461A985C95B51.pdf>

процесот на аплицирање. Транспарентноста и отчетноста на државното финансирање остануваат да зависат од институцијата, за што може да се каже дека се нејасни и произволни. Ова прашање во однос на државното финансирање е јасно адресирано како недостаток и во Стратегијата за соработка 2022-2024 година, со препораки за подобрување на стариот систем на државно финансирање⁴⁴.

Државното финансирање остана предизвик поради недостатокот на транспарентност во процесот на распределбата помеѓу граѓанските организации. Процесот на донесување нетранспарентна одлука за ненадејно префрлање на распределбата на државното финансирање од Генералниот секретаријат до Министерството за политички систем и односи меѓу заедниците во 2022 година предизвика значителна загриженост за овозможувачката средина за граѓанското општество во земјата. Овој случај предизвика и голем интерес кај медиумите, разоткривајќи го нетранспарентниот начин на државното финансирање. Понатаму, начинот на кој Владата ја усвои оваа одлука предизвика бојкот на работата на членовите на граѓанското општество во владиниот Совет за соработка со граѓанското општество во 2022 година. Советот сè уште не функционира бидејќи бојкотот сè уште е во тек.

Медиумите ги анализираа двете години (2022-2023 година) од работата на Министерството за политички систем и односи меѓу заедниците во управувањето и распределбата на државното финансирање, што покажа низа недостатоци. Ова ја вклучува одлуката на Министерството да го отстрани членот 52 од Законот за спречување на корупција и судир на интереси (кој ограничува избрано или именувано лице, односно функционер назначен од страна на Владата или Собранието, да биде корисник на финансиска помош од државата) што резултираше со дел од распределените грантови од државното финансирање да се доделат на новоформирани граѓанските организации основани од вработени на: Министерството за политички систем и односи меѓу заедниците, во Државната изборна комисија и општина Струга, или други владини институции. Ниту министерот, ниту некој друг владин функционер не реагираше на овие тврдења изнесени од новинарите и членовите на граѓанските организации на Платформата за борба против корупција⁴⁵.

Индикатор 1.7.d: Централните власти ги прават информациите за државното финансирање јавно достапни и доволно детални за да се идентификуваат поединечните награди.

2021 assessment:

2 – минимално ги исполнува стандардите⁴⁶

2023 assessment:

2 – минимално ги исполнува стандардите

Во согласност со претходниот индикатор, ситуацијата остана предизвик и во 2023 година во однос на отвореноста и транспарентноста на институциите на централната власт за јавно достапни и детални информации за државното финансирање. Повторно, поради недостаток на правни стандарди и норми, во повеќето случаи информациите за државното финансирање се достапни на веб-страниците на институциите⁴⁷, без сеопфатни податоци за процесот на евалуација, користената методологија или рангирањето на апликациите. Покрај тоа, овие информации обично се сложени за пребарување и наоѓање на веб-страниците на институциите, што поставува знак прашалник за на транспарентноста и отвореноста на институцијата.

Министерството за политички систем и односи меѓу заедниците го објави списокот на селектирани граѓански организации со големината на грантовите само во Службениот весник⁴⁸, а не и на веб-

44 <https://www.nvosorobotka.gov.mk/sites/default/files/Strategija%20usvoena%2028%2012%202021.pdf>

45 <https://www.slobodnaevropa.mk/a/drzhavni-pari-za-nevladini-vo-racete-na-del-od-administrativcite-na-dui/32788912.html>

46 Основната проценка беше променета за да одрази поригорозна примена на критериумите за индикатори.

47 <https://mpsoz.gov.mk/mk/>

48 <https://www.slvesnik.com.mk/Issues/7a2823e423634baf878d7c9ec7659fb2.pdf>

страницата на институцијата. Меѓутоа, Кодексот на добри практики за државно финансирање⁴⁹ (усвоен во 2007 година) наведува дека секоја институција ги објавува имињата на организациите и наградените проекти на своите веб-страници.

Напротив, во 2023 година, врз основа на анкетата на јавните службеници, половина од нив забележале дека постои доволна отвореност од страна на властите во споделувањето информации за државно финансирање.

Индикатор 1.7.е: Дел од граѓанските организации кои што укажуваат дека доделувањето на државното финансирање е транспарентно, правично и недискриминаторско

2021:

1 – не ги исполнува стандардите

2023:

1 – не ги исполнува стандардите

Според податоците од анкетата на граѓанските организации во 2023 година, 14% од испитаниците изјавија дека државното финансирање е транспарентно и праведно, што претставува зголемување од 9% во споредба со 2021 година.

Во однос на транспарентноста, 65% изјавија дека државното финансирање не е транспарентно, а сличен дел (64%) е забележан и меѓу оние кои изјавија дека државното финансирање не е правично.

Една третина (30%) од јавните службеници кои учествуваа во анкетата на јавни службеници обезбедиле средства и финансиски ги поддржале граѓанските организации во 2023 година. Огромен дел од нив сметаат дека тие средства биле обезбедени на правичен и транспарентен начин.

Индикатор 1.7.ф: Државното финансирање не ги исклучува граѓанските организации врз основа на лицата кои ги застапуваат

Според резултатите од анкетата на граѓанските организации за тоа дали граѓанските организации аплицирале за државно финансирање, 42% изјавија дека аплицирале за државно финансирање, што изнесува намалување од 12% во споредба со 2021 година кога 54% од испитаниците изјавија дека аплицирале.

Во 2023 година, 73% од испитаниците кои аплицирале за финансирање изјавија дека нивните апликации биле неуспешни, што претставува мало намалување од 2021 година (81%). Перцепциите на оние граѓанските организации чии апликации биле одбиени се дека главно (61% од случаите) причината зад ова е тоа што властите имаат тенденција да ги финансираат нивните претпочитани организации; потоа следи дел (10%) од испитаниците кои веруваат дека властите ги исклучиле од државното финансирање поради лицата со кои работат и кои ги застапуваат, и дека конкуренцијата е многу голема.

Речиси половина од испитаниците (50%) не аплицирале за државни средства бидејќи верувале дека немаат шанса да ги добијат. Една третина (30%) изјавија дека процесот е нетранспарентен и дека ја изгубиле довербата во државното финансирање. Една петтина (20%) изјавија дека финансиската поддршка е премала и дека не им треба јавно финансирање.

Перцепцијата на повеќето анкетирани јавни службеници во однос на инклузивноста на државните фондови е дека финансирањето на нивната институција е инклузивно, односно финансираат најразлични граѓанските организации кои работат со различни целни групи, кои опслужуваат повеќе видови заедници и корисници и кои работат на широк спектар на теми.

⁴⁹ <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/AEF0403AE70E984F937461A985C95B51.pdf>

СЦ 1.8. Поединците и бизнисите уживаат даночни поволности за нивните донации на граѓанските организации

Индикатор 1.8.а: Даночното законодавство дозволува даночни олеснувања во однос на:

- Донации од страна на поединци
- Донации од страна на бизниси

2021:

3 – умерено ги исполнува стандардите

2023:

3 – умерено ги исполнува стандардите

Ништо не е променето во 2023 година во споредба со 2021 во однос на даночните одбитоци на поединци и бизниси во врска со донации кон граѓанските организации.

Правната рамка остана регулирана со Законот за донации и спонзорства, кој, според препораките во Стратегијата за соработка со граѓанското општество 2022-2024 година, треба да се измени за да се стимулираат донациите и да се намали прекумерната административна процедура за донации на граѓанските организации. Според анализата спроведена од тим правни експерти на Проектот за техничка помош за подобрување на овозможувачката средина за развој на граѓанското општество, Законот има многу недостатоци, како што се:

- Неконзистентна употребена терминологија, особено за термините јавна услуга и јавен интерес;
- Неразумно долга и сложена административна постапка за добивање одбиток;
- Неусогласеност помеѓу јавниот интерес во контекст на овој Закон и Законот за здруженија и фондации;
- Законот не прави разлика помеѓу непрофитните и профитните приматели на донации и спонзорства;
- Рестриктивен пристап до прекуграничната филантропија;
- Недостасува пропорционалност помеѓу добиениот одбиток и регулаторниот товар⁵⁰.

И покрај тоа што правната рамка обезбедува можности за даночни одбитоци и за индивидуалните и за бизнис донации, таа сè уште има ограничувања за големината на даночните одбитоци. Во 2023 година, бизнисите можат да одбијат до 5% од нивниот оданочен приход за донации квалификувани од јавен интерес. Сепак, оваа сума не може да надмине 60.000 евра, а поединците можат да одбијат до 20% од нивниот оданочен приход за донации квалификувани од јавен интерес, но оваа сума не може да надмине 400 евра.

Поради овие ограничувања и прекумерните административни процеси и документација, донациите од поединци и бизниси сè се уште на незадоволително ниво и премногу ниски.

Во пракса, според правната рамка, примателот и донаторот треба да достават иста документација до даночните органи, што наметнува дополнителен товар и на примателот и на донаторот (поединец или бизнис).

Во текот на 2022 и 2023 година, Проектот за техничка помош за подобрување на овозможувачката средина за развој на граѓанското општество⁵¹ во Северна Македонија ја поддржа работната група која ги изготвуваше измените на Законот за донации и спонзорства, кои ќе се однесуваат на предизвиците на горенаведениот постоечки Закон. Се очекува овие измени да бидат усвоени во 2024 година.

⁵⁰ <https://eu4cr.mk/mk/component/овозможувачка-средина/овозможувачка-средина-for-civil-society-development-and-operations/правна-рамка-за-развој-и-функционирањ/нормативна-институционална-и-финанс/фискален-статус-и-усогласеност-созак/>

⁵¹ <https://eu4cr.mk>

Индикатор 1.8.b: Дел од приватни лица кои донирале средства на граѓанските организации.

Според Светскиот индекс на дарежливост на Фондацијата за хуманитарна помош, Северна Македонија е рангирана на 32-ро место. Вкупно, приватните лица кои донирале средства на граѓанските организации изнесува 39% (според извештајот за 2023 година) што претставува намалување во однос на извештајот за 2022 година, кога изнесуваше 51%⁵², а 45% во 2021 година.

Извештајот на Каталист Балкан дава подетална анализа на донациите од приватни лица во Северна Македонија. Достапниот извештај е од 2022 година. Според овој извештај за состојбата на филантропијата во Северна Македонија, приватни лица донирале 221,200 евра, што изнесува 7% од вкупните донации во земјата, во вредност од 3,16 милиони евра. Приватните донации се зголемени за 25% во споредба со 2021 година. Што се однесува до причините кои имале корист од давањето, маргинализираните групи и понатаму добиваат најголем процент од приватните донации. Што се однесува до типот на приматели, непрофитните организации се сметаат за најподдржани приматели на донации⁵³.

СЦ 1.9. Даночните поволности им се достапни на граѓанските организации.

Индикатор 1.9.a Степен до кој важечките даночни закони го предвидуваат следното:

- Приходите на граѓанските организации остварени од грантови, донации и членарини, приходи од економски активности, приходи од инвестиции, недвижен имот, подароци и наследство не подлежат на оданочување;
- Секој вишок приход или добивка генерирана преку економска активност и искористена за цели поврзани со мисијата од страна на граѓанските организации не подлежи на корпоративен данок на доход/добивка.

2021 assessment:

3 – умерено ги исполнува стандардите

2023 assessment:

3 – умерено ги исполнува стандардите

Во однос на даночните поволности со кои располагаат граѓанските организации, состојбата остана непроменета во однос на 2021 година.

Согласно специфичните одредби, сите организации регистрирани според Законот за здруженија и фондации не се обврзани да плаќаат данок на добивка. За неоданочливи приходи, според Законот за данок на добивка, се сметаат приходите од членарина, добротворни прилози, донации, грантови, подароци (во пари, стока, имотни права), тестаменти, приходи од дивиденди од трговски друштва основани со средствата на здружение и приходите од Буџетот на Република Северна Македонија, буџетите на единиците на локална самоуправа и Буџетот на градот Скопје. Донациите во вид на имот даден за јавен интерес и корист треба да бидат ослободени од данок на имот во петте години по годината кога биле донирани, согласно Законот за спонзорства и донации.

Исто како и во 2021 година, фондациите кои вршат економски активности и генерираат приходи во рамките на својата непрофитна дејност се обврзани да плаќаат данок на вкупните остварени приходи. Во случаи кога вкупниот приход генериран од нивните економски активности надминува 1.000.000 денари (еквивалентно на 16.000 евра), данокот се пресметува и се плаќа во износ од 1% од вкупниот приход остварен од економската активност во календарската година, само на износ

⁵² https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-research/wgi_report_2023_final.pdf?sfvrsn=402a5447_2

⁵³ <https://givingbalkans.org/content/giving-north-macedonia-2022>

поголем од еден милион денари⁵⁴.

Од суштинско значење е да се спомене дека во 2023 година, Законот за социјални претпријатија, по долги години изготвување уште од 2015 година и по долг процес на консултации поддржан од Проектот на ЕУ за техничка помош за поддршка на социјалните претпријатија⁵⁵, конечно беше објавен на Единствениот национален електронски регистар на прописи. Овој Закон има компоненти што ги покриваат ослободувањата од персоналниот данок на доход при вработување маргинализирани групи и ослободувањата од данокот на добивка⁵⁶. Меѓутоа, Законот допрва треба да се усвои.

СЦ 1.10. Политиките и правната средина обезбедуваат стимулации и го олеснуваат волонтерството и вработувањето во граѓанските организации

Индикатор 1.10.а: Постојат усвоени закони кои го регулираат волонтерството.

2021:

3 – умерено ги исполнува стандардите⁵⁷

2023:

3 – умерено ги исполнува стандардите (2023)

Волонтерството во земјата, исто како и во 2021 година, е регулирано со Законот за волонтерство⁵⁸ од 2007 година. Во согласност со Законот, беше усвоена Националната стратегија за промовирање на волонтерството 2021-2025 година⁵⁹. Заедно со Стратегијата, беа изготвени и измени на постоечкиот Закон. Овие измени на постоечкиот Закон за волонтерство, објавен во Единствениот национален електронски регистар на прописи⁶⁰ во 2021 година, предвидуваат подетални појаснувања за тоа кој може да организира волонтерска работа и кои се барањата за организација која е домаќин на волонтер, воведувајќи волонтерска пракса во јавните институции, државните институции и локалната самоуправа, како и изготвување регистар во состав на Министерството за труд и социјална политика. Дополнително, овие измени формално го препознаа и го вклучија Националниот совет за промовирање и развој на волонтерството во Законот како советодавно тело кое ќе го следи спроведувањето на Стратегијата и ќе го промовира волонтерството. До крајот на 2023 година, измените сè уште не беа усвоени.

Националниот совет за промовирање и развој на волонтерството, како таков, сè уште не е формиран, што дополнително ја ограничува работата на волонтерството и спроведувањето на Стратегијата.

54 Никица Кусникова, „Правна средина за филантропијата во Европа 2020 г.“, Мрежа на донатори и фондации во Европа (Дафне) и Центар за европски фондации (ЕФЦ), 2020 г., стр. 11. <https://givingbalkans.org/content/legal-environment-philanthropy-europe-north-macedonia-2020>

55 РЕФЕРЕНЦА НА ПРОЕКТОТ: EuropeAid/140105/DH/SER/MK; Договор бр. 2019/413-967

56 <https://www.mtsp.gov.mk/content/word/2023/predlog/Предлог%20на%20закон%20за%20социјални%20претпријатија%20со%20образложение%206.11.2023%20objava.pdf>

57 Основната проценка беше променета за да одрази поригорозна примена на критериумите за индикатори.

58 <https://www.volontiraj-rezultiraj.org/wp-content/uploads/2019/08/zakon-za-volonterstvo.pdf>

59 https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/2021/trud/Volonterstvo_2021_2025.pdf

60 ЕНЕР (УНЦРР) е единствен национален централен регистар на прописи кој обезбедува електронски информации на јавноста за спроведување на процесот на оцена на влијанието на регулативата и за вклучување на јавноста во подобрување на содржината на законите, подзаконските акти и другите владини документи преку можноста да коментираат и даваат предлози за подобрување. <https://ener.gov.mk/files/userManual/enerInfo.pdf>

Индикатор 1.10.b: Владините стратегии и програми за волонтерството го поддржуваат волонтерството за граѓанските организации и имаат доволно доделени ресурси за нивно спроведување.

2021:

3 – умерено ги исполнува стандардите⁶¹

2023:

3 – умерено ги исполнува стандардите

И покрај тоа што земјата има активна Национална стратегија за промовирање на волонтерството (2021-2025 година) и Акциски план, тие сè уште немаат соодветно алоцирани ресурси⁶², а Националниот совет за промоција и развој на волонтерството допрва треба да се формира.

Исто како и во 2021 година, Националната стратегија за млади во Северна Македонија (2016-2025 година) го вклучува волонтерството во својот опсег, но исто така укажува дека локалните и националните институции не инвестираат и не го промовираат доволно волонтерството кај младите. Стратегијата го зајакнува волонтерството како технички елемент во образовниот процес низ целата земја на сите нивоа, а не само образованието за стручно образование и обука.

Специфичните стимулации и поддршката за волонтерството и за волонтерските организации и за организациите домаќини, како и за програмите поддржани од земјата за поттикнување на волонтерството останаа исти. Волонтерите можат да добијат надоместоци без данок за трошоците поврзани со нивната волонтерска работа (обука, храна и превоз). Граѓанските организации можат да добијат субвенции за нивните трошоци доколку ангажираат практикант преку програми за вработување кои ја субвенционираат вклученоста на волонтерот.

Индикатор 1.10.c: Дел од граѓанските организации кои имаат корист од државните стратегии и програми за вработување.

Во споредба со 2021 година, кога 10% од граѓанските организации кои учествуваа во анкетата се согласија дека имаат корист од владините стратегии за вработување, и во 2023 процентот остана сличен т.е. 11% наведоа дека имаат корист од владините стратегии за вработување. Повеќето испитаници рекоа дека ги користеле овие придобивки за поддршка на нивната практикантска работа (нови практиканти), а некои ги користеле за да вработат нови луѓе.

Индикатор 1.10.d: Дел од граѓанските организации кои имаат корист од државните стратегии и програми за волонтерство.

Во споредба со 2021 година, делот од испитаниците кои имале корист од државните програми за волонтерство во 2023 година е сличен – односно, во 2021 година, 7% од испитаниците имале корист, а во 2023 година, 6%.

Индикатор 1.10.e: Удел на вработените во граѓанските организации во однос на вкупната работна сила.

Според податоците на Државниот завод за статистика, во 2023 година, работната сила во Република Северна Македонија броела 791.647 лица, од кои 688.296 биле вработени, додека 103.351 биле невработени⁶³. Според методологијата на Централниот регистар, вкупниот број вработени во секторот на граѓанските организации (сите видови организации без ограничување

⁶¹ Основната проценка беше променета за да одрази поригорозна примена на критериумите за индикатори.

⁶² https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/2021/trud/Volonterstvo_2021_2025.pdf

⁶³ https://www.stat.gov.mk/PrikaziSoopstienie_en.aspx?id=98&rbr=14599#~:text=791%20647%20persons%2C%20of%20which,the%20unemployment%20rate%20was%2013.1

на доминантниот сектор на работа)⁶⁴ во 2023 година изнесува 2.607, што претставува 0,32% од вкупната работна сила во земјата.

■ **Индикатор 1.10.f: Дел од лица кои го волонтирале своето време во организација.**

Според Светскиот индекс на дарежливост на Фондацијата за хуманитарна помош, процентот на луѓе кои го волонтирале своето време во организација бил 9% во извештајот за 2023 година⁶⁵, што претставува намалување од 2% од извештајот за 2021 година, кога изнесувал 11% и намалување за 5% во споредба со извештајот за 2022 година⁶⁶.

---

64 10.1 – Хуманитарни здруженија – 359 вработени

10.2 – Спортски здруженија – 335 вработени

10.3 – Културолошки здруженија – 10 вработени

10.4 – Стручни здруженија – 101 вработен

10.5 – Еколошки здруженија – 55 вработени

10.6 – Фондации – 242 вработени

10.9 – Други здруженија, фондации и граѓански организации – 1505 вработени

65 https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-research/wgi_report_2023_final.pdf?sfvrsn=402a5447_2

66 https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-research/caf_world_giving_index_2022_210922-final.pdf

Специфична цел 2

Зајакната соработка и партнерство помеѓу граѓанските организации и јавните институции

СЦ 2.1. Јавните власти и институции ги вклучуваат граѓанските организации во процесите на донесување одлуки и креирање политики

Индикатор 2.1.а: Граѓанските организации ефективно се консултираат за законите, подзаконските акти, стратегиите, другите акти од јавен интерес и реформите на политиките, со тоа што:

- Граѓанските организации имаат пристап до нацрт-документот од почетокот на процесот на изготвување до крајот на постапката за усвојување;
- Дозволени се најмалку 15 дена за коментирање пред нацрт-документот да влезе во постапката за усвојување;
- Употребата на вонредни/забрзани постапки за донесување закон без да се дозволи консултација е исклучок и соодветно оправдано;
- Извештаите за резултатите од јавните консултации, вклучувајќи ги и причините за отфрлање на коментарите, се објавуваат навремено;
- Членовите на работните групи од граѓанските организации се избрани врз основа на јавен повик, јасни критериуми и во согласност со еднаков третман;
- Членовите на работните групи од граѓанските организации вклучуваат претставници на општеството како целина, вклучително женски групи, ЛГБТИКА+ групи, мигрантски групи, малцинства, групи на лица со попреченост и други, како што е соодветно, во согласност со Пристапот заснован на човековите права.

2021:

2 – минимално ги исполнува стандардите

2023:

2 – минимално ги исполнува стандардите

Како и во 2021 година, проценката за 2023 година не покажа напредок во однос на ефективноста на консултациите со граѓанското општество во однос на креирањето политики, донесувањето одлуки при изготвување на документи за законодавството, стратегии и други релевантни процеси во однос на клучните реформи.⁶⁷

Во член 10 од Законот за организација и работа на органите на државната управа⁶⁸ е дефинирано дека органите на државната управа при изготвувањето на законите и другите прописи од нивна надлежност, треба да вршат консултации со граѓаните преку:

- 1) јавно објавување на видот, содржината и роковите за усвојување на закони и други прописи;
- 2) организирање јавни форуми и
- 3) добивање мислења од заинтересирани здруженија на граѓани и други правни субјекти итн.

⁶⁷ Правната рамка која обезбедува основа за вклучување на јавноста во процесот на донесување закони, почнувајќи од Уставот на Република Северна Македонија и продолжувајќи низ повеќе закони, како што се Деловникот за работа на Владата, Стратегијата за соработка на Владата со граѓанскиот сектор, Законот за слободен пристап до информации и Законот за организација и работа на органите на државната управа.

⁶⁸ https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/zakoni/zakon_za_organizacija_i_rabota_na_organite_na_drzhavnata_uprava.pdf

Меѓутоа, во пракса, ситуацијата е различна.

Два владини документа, Методологија за анализа на политиките и координација⁶⁹ и Методологијата за проценка на влијанието на регулативата (ПВР)⁷⁰ ги разработуваат главните одредби од овие акти⁷¹.

Спроведувањето на Кодексот на добри практики за граѓанско учество во процесот на донесување одлуки⁷², усвоен од Владата за градење демократски процеси и дополнително промовирање и унапредување на учеството на граѓанските организации во консултациите во врска со стратегии, програми, акциски планови, закони, подзаконски акти и слични прашања следејќи ги националните закони, останаа предизвик во пракса, исто како и во 2021 година.

Врз основа на резултатите од анкетата на граѓанските организации, 35% од испитаниците изјавија дека властите ефективно ги консултирале при изготвувањето закони, подзаконски акти, стратегии, акти од јавен интерес или реформи на политиките. Овој процент е сличен на 2021 година (31%). Повеќето од испитаниците, 67%, имале пристап до нацрт-документот од почетокот на процесот на изготвување, а сличен дел, 61% имале најмалку 15 дена на располагање за коментар во 2023 година.

Во 2023 година, 71% од испитаниците имале свој претставник во работните групи задолжени за развој на закони, подзаконски акти, стратегии, акти од јавен интерес или реформи на политиките.

Според Годишниот извештај за процесите на консултации при подготовка на закони, подзаконски акти и користење на Единствениот национален електронски регистар на прописи и други механизми за соработка со граѓанските организации во 2023 година, подготвен од Одделението за соработка со граѓанските организации, од 113-те закони предложени од Владата, 72 требаше да бидат проценети со Проценка на влијанието на регулативата (ПВР). Меѓутоа, само половина од нив, т.е. 51%, беа објавени во Единствениот национален електронски регистар на прописи. Во 2021 година, овој дел изнесуваше 37%. За 60% од законите објавени за отворена консултација со јавноста, јавноста даде забелешки и коментари. Граѓанските организации дадоа 14% од коментарите и забелешките. Нема информации колку од овие коментари биле земени предвид. Како дел од овој извештај, министерствата одговорија дека само 30% од работните групи за закони вклучувале претставници од секторот на граѓанските организации. На пример, Министерството за економија не вклучило ниту еден претставник на граѓанските организации во ниту една од работните групи. Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство формирало работни групи само за 60% од законите, вклучувајќи претставници на граѓанските организации во сите од нив. Министерството за транспорт и врски упатува дека таквиот механизам за консултација со јавноста, вклучително и со граѓанските организации, не бил практикуван во оваа институција во 2023 година. Според овој извештај, во однос на тоа каков бил придонесот и учеството на граѓанските организации во 2023 година во развојот на политиките во земјата според перцепциите на јавните службеници, во 43% од случаите бил суштински, во 32% од случаите прифатлив и доволен и незадоволителен во 25% од случаите. Извештајот, исто така, упатува на бројот стратегии развиени и усвоени во 2023 година во обемни консултативни процеси. Владата има само четири од 14-те усвоени стратегии објавени на Единствениот национален електронски регистар на прописи за 2023 година. Примени се седум коментари, а само еден добиен од секторот на граѓанските

69 <https://dejure.mk/zakon/metodologija-za-analiza-na-politikite-i-koordinacija>

70 <https://dejure.mk/zakon/metodologija-za-procenka-na-vlijanieto-na-regulativata>

71 **Методологијата за анализа и координација на политиките** според референците за Транспарентност е дека при утврдувањето на политиките и актите, министерствата и другите органи на државната управа вршат транспарентни консултации со надлежните и заинтересирани министерства и други органи на државната управа, единиците на локалната самоуправа (општините и градот Скопје), заинтересираните здруженија на граѓани, други заинтересирани субјекти, како и со експерти.

Методологијата за оцена на влијанието на регулативата (ПВР) дефинира обврска за вклучување на засегнатите страни од самиот почеток на процесот, односно од донесувањето на Годишната програма за работа на Владата на Република Македонија.

Единствениот национален електронски регистар на прописи ќе обезбеди пристап до сите информации релевантни за процесот на донесување закони и самите закони во различни фази.

72 <https://dejure.mk/zakon/kodeks-na-dobri-praktiki-za-uchestvo-na-gragjanskiot-sektor-vo-procesot-na-kreiranje-politiki>

организации, во врска со Стратегијата за транспарентност на Владата⁷³.

Перцепциите на голем број јавни службеници кои учествуваа во анкетата на ТАКСО, се дека граѓанските организации биле ефективно консултирани и информирани за учеството на нивните институции во развојот на закони, подзаконски акти, стратегии и други документи за политики во 2023 година. Како позитивни примери за учеството на граѓанските организации во процесите на консултации во 2023 година се посочуваат процесите и консултациите за Националната стратегија за развој, Законот за здруженија и фондации и Акцискиот план за партнерство за отворена власт 2024–2026 година.

Јавните службеници забележаа дека граѓанските организации биле информирани за овие можности преку отворени повици на веб-страниците на институциите, социјалните медиуми, директна е-пошта со покани и Единствениот национален електронски регистар на прописи. Понатаму, јавните служби забележаа дека препораките и коментарите на граѓанските организации беа земени предвид за време на овие консултативни процеси во 2023 година.

Во овој контекст, важно е да се спомене дека Северна Македонија беше првата земја во регионот на проширување што имаше план и усвоена одлука за усвојување на модел за структурно вклучување на граѓанското општество во пристапувањето во преговорите со ЕУ. Меѓутоа, таков модел сè уште не е дефиниран и усвоен. На пример, граѓанските организации забележаа дека недостатокот на таков структурен и функционален модел за нивно вклучување ги спречи активно да учествуваат во скринингот на ЕУ, и можеа само да го набљудуваат овој процес.

Индикатор 2.1.b: Граѓанските организации се ефективно вклучени во механизмите за надзор.

Овој индикатор не е анализиран.

Индикатор 2.1.c: Дел од граѓанските организации кои учествувале во консултации за време на подготовката на државните извештаи според меѓународните човекови права и други законски обврски и спроведувањето на препораките на договорните тела.

Овој индикатор не е анализиран.

СЦ 2.2. Јавните власти и институции ја признаваат важноста на граѓанското општество во дебатата за општествените политики и процесите на интеграција во ЕУ

Индикатор 2.2.a: Степен до кој граѓанските организации го оценуваат односот на јавните службеници кон граѓанското општество како поддржувачко.

2021:

1 – не ги исполнува стандардите	14%
---------------------------------	-----

2023:

2 – минимално ги исполнува стандардите	25%
--	-----

Една четвртина (25%) од испитаниците во анкетата на граѓанските организации изјавија дека односот и ставовите на јавните службеници кон граѓанските организации биле поддржувачки во 2023 година, што претставува зголемување од 14% од 2021 година.

73 <https://nvosorabotka.gov.mk>

Спротивно на тоа, значителен број од анкетираниите јавни службеници ја оценија нивната поддршка кон граѓанските организации како позитивна во 2023 година. Тие сметаат дека проектите за кофинансирање од ИПА и финансирањето на социјалните услуги се позитивни примери за поддршка за граѓанските организации.

СЦ 2.3. Јавните власти придонесуваат за зајакнување на граѓанското општество преку соработка со граѓанското општество преку стратешки политички рамки и релевантни институционални механизми

Индикатор 2.3.а: Дел од граѓанските организации кои беа ефективно консултирани при подготовката на стратегиите за соработка со граѓанското општество.

Земјата има активна Стратегија за соработка со и развој на граѓанските организации за 2022–2024 година уште од 28 декември 2021 година. Како што беше наведено во основниот извештај од 2021 година, развојот на Стратегијата беше поддржан од Проектот за техничка помош за овозможувачка средина финансиран од ЕУ и беше изготвен и развиен во отворен и сеопфатен консултативен процес со сите релевантни засегнати страни⁷⁴.

Меѓутоа, оваа Стратегија важи само до крајот на 2024 година, а нема достапни информации за подготовката и консултации за новата Стратегија по 2024 година.

Индикатор 2.3.б: Корисниците на ИПА имаат усвоено тековно важечки стратегии за соработка со граѓанското општество.

2021:

1 – не ги исполнува стандардите

2023:

5 – целосно ги исполнува стандардите

Земјата има активна Стратегија за соработка со и развој на граѓанските организации 2022–2024 година, усвоена во декември 2021 година.

Индикатор 2.3.с: Стратегиите за соработка со граѓанското општество се придружени со усвоени буџетски акциски планови.

2021 assessment:

1 – не ги исполнува стандардите

2023 assessment:

3 – умерено ги исполнува стандардите

Земјата има активна Стратегија за соработка со и развој на граѓанските организации 2022–2024 година⁷⁵ и Акциски план 2022–2024 година⁷⁶. Меѓутоа, Владата не успеа да одвои средства за спроведувањето на Акцискиот план.

74 <https://www.nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/Strategija%20usvoena%2028%2012%202021.pdf>

75 <https://www.nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/Strategija%20usvoena%2028%2012%202021.pdf>

76 <https://www.nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/Akciski%20plan%20usvoen%2028%2012%202021.pdf>

Годишниот извештај за спроведувањето на Стратегијата за 2023 година што го објави Одделението за соработка со граѓанските организации, покажа неусогласеност помеѓу планираните и остварените цели поради специфичните ризици и предизвици кои произлегуваат од активностите во 2021 година, како што е наведено во извештајот.

Акцискиот план за спроведување на Стратегијата се состои од 81 активност во три приоритетни области предвидени за 2022 и 2023 година. Приоритетни области се:

1. Правна институционална и финансиска рамка за развој на граѓанските организации.
2. Демократизација, активно учество и вклучување на граѓанските организации во процесите на консултации, особено во преговорите со ЕУ.
3. Граѓанските организации како витални социо-економски чинители во земјата.

Од планираната 81 активност во трите приоритетни области, 58 беа планирани за спроведувањето во 2022 година, а 12 во 2023 година. Според мониторинг извештајот подготвен од Одделението за спроведувањето на Стратегијата во 2022 и 2023 година, 37,5% од активностите биле спроведени, 37,5% беа во процес на спроведување, а 25% доцнеле со нивното спроведување.

Според првата приоритетна област, од 27-те активности предвидени за 2022 и 2023 година, осум (31%) се завршени, дванаесет (46%) се во тек, а шест (23%) се одложени. Според втората приоритетна област, од 24-те активности предвидени за 2022 и 2023 година, осум (32%) се завршени, десет (40%) се во тек, а седум (28%) се одложени. Според третата приоритетна област, од 22-те активности предвидени за 2022 и 2023 година, единаесет (52%) се завршени, пет (24%) се во тек, а пет (24%) се одложени.

Според извештајот, главните ризици и предизвици кои негативно влијаеле на спроведувањето на Стратегијата и исполнувањето на Акцискиот план биле нефункционалниот (во бојкот) Владин Совет за соработка со граѓанското општество и потребата од посилна поддршка од страна на Министерството за финансии кон предложената реформа на системот за државно финансирање⁷⁷.

Индикатор 2.3.d: Дел од граѓанските организации кои ги оценуваат стратегиите за соработка со граѓанското општество како релевантни и ефективни

Само една петтина (20%) од испитаниците во анкетата на граѓанските организации ја сметаат Стратегијата за соработка со и развој на граѓанското општество (2022-2024 година) за релевантна и ефективна во 2023 година.

Индикатор 2.3.e: Јавните структури одговорни за спроведување на стратегиите за соработка со граѓанското општество имаат соодветни ресурси.

Одделението за соработка со граѓанските организации⁷⁸ при Генералниот секретаријат на Владата на Северна Македонија, засновајќи ги своите активности на придонесите од Мрежата на јавни службеници за следење на спроведувањето на Стратегијата⁷⁹, е одговорно за координација на процесот на спроведување на Стратегијата. Како советодавно тело, Советот за соработка со граѓанскиот сектор и Мрежата на јавни службеници го следат спроведувањето на Стратегијата и го унапредуваат дијалогот помеѓу граѓанските организации и Владата. Релевантните министерства треба да дадат поддршка за спроведување на Стратегијата.

Во 2021 година, Одделението за соработка со граѓанскиот сектор поседуваше соодветни ресурси согласно своите работни активности, вклучително и задачата за обезбедување државно финансирање и целата административна работа за Советот за соработка со граѓанскиот сектор. Меѓутоа, откако во 2022 година им беа одземени дел од овластувањата и задачите (државното

⁷⁷ https://nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/Izvestaj_Strategija_2023.pdf

⁷⁸ <https://nvosorabotka.gov.mk/?q=mk/node>

⁷⁹ <https://www.nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/Strategija%20usvoena%2028%2012%202021.pdf>

финансирање беше префрлено на новоформираното Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците и, како резултат на тоа, членовите на граѓанските организации на Советот за соработка со граѓанските организации започнаа бојкот), ова Одделение се намали од 16 на 6 вработени. Улогата на одделението беше маргинализирана, што имаше одредени реперкусии. На пример, некои од граѓанските организации забележуваат дека во изминатите две години, Владата го исклучи Одделението од некои настани организирани како дел од соработката помеѓу Владата и граѓанското општество, со што се намали важноста на ова Одделение. Сепак, според обемот на работа во 2023 година, се констатира дека Одделението за соработка има соодветни ресурси.

Во согласност со ова се и перцепциите на анкетираниите јавни службеници при што две третини сметаат дека Одделението за соработка со граѓанското општество било соодветно и адекватно опремено со финансиски и човечки капитал во 2023 година.

Индикатор 2.3.f: Механизмите за дијалог помеѓу советите за соработка со граѓанското општество и централните власти значајно ги вклучуваат граѓанските организации, со тоа што:

- имаат договорена програма за работа
- имаат договорен деловник за работа
- се состануваат редовно
- правилата им дозволуваат на граѓанските организации да свикуваат состаноци и да придонесат за поставување на агендата
- има соодветно проследување на заклучоците и препораките.

2021:

5 – целосно ги исполнува стандардите

2023:

1 – не ги исполнува стандардите

Како што е наведено во основниот извештај од 2021 година, Советот за соработка со граѓанскиот сектор⁸⁰ е главниот структурен канал за консултации и вклучување на граѓанското општество во политичкиот дијалог и донесувањето одлуки во Северна Македонија.

Владиниот Совет за соработка со граѓанското општество беше активен до март 2022 година, кога започна бојкотот на членовите на граѓанските организации на Советот како реакција на одлуката на Владата да се повлече донесената одлука од 2019 година⁸¹ (која беше усвоена во консултација со членовите на Советот и со широк спектар на други граѓански организации кои го определија начинот на распределба на средствата за поддршка на проекти поврзани со процесот на европска интеграција, владеење на правото, борбата против корупцијата, економски и одржлив развој, но она што беше истакнато како најважно е дека комисијата за евалуација за избор на наградените проекти се состои од членови на Владата и членови на Советот).

⁸⁰ Советот е советодавно тело на Владата што ја промовира соработката, дијалогот и развојот на граѓанското општество во Република Северна Македонија. Советот се состои од 31 член: 16 членови назначени на предлог на ГО од земјите, а другите 15 назначени од релевантните министерства одговорни за соработка и развој на ГО. Членовите од ГО беа избрани преку отворен повик објавен од Генералниот секретаријат. Одделението за соработка со ГО ги извршуваше административните дејствија на Советот за соработка со ГО при Генералниот секретаријат. Советот, меѓу другите активности, номинира и предлага претставници на ГО за различни работни групи кои се фокусираат на јавните политики и дава предлози за државно финансирање на ГО. Претседателот на Советот се избира од редот на претставниците на ГО, а потпретседателот од претставниците на Владата. Сите членови на Советот имаат еднакви права и обврски. Веб-страницата на Советот која е дел од страницата на Генералниот секретаријат ги вклучува сите релевантни информации во врска со финансирањето на Советот, планот за работа, членовите, информациите за контакт, одлуките и записниците од состанокот. Советот одржа повеќе од 30 состаноци и беше активен од 2018 до 2021 година. <https://nvorabotka.gov.mk/?q=node/99>

⁸¹ <https://rcgo.mk/wp-content/uploads/2022/06/odluka-za-kriteriumi-za-raspedelba-na-drzavni-sredstva.pdf>

Новата одлука донесена во 2022 година⁸² за програма за финансирање на активности на здруженија и фондации, му дава мандат на новоформираното Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците. Во одлуката е истакнато Министерството е одговорно за спроведувањето на оваа програма, но нема информации за членовите на комисијата за евалуација или за улогата на членовите на Советот во овој процес.

Претставниците на граѓанските организации од Советот јавно прашаа зошто Владата не ги интегрирала овие програми и зошто не ги консултирала членовите на Советот за ваквата ненадејна одлука, но не добија одговор.

Бојкотот на членовите на граѓанските организации продолжи и во текот на 2022 и 2023 година, со барања за средба со премиерот, но тоа никогаш официјално не се случи. Членовите на Советот на граѓанските организации посочија дека овој бојкот се одрази на други суштински процеси во земјата, како што се новите измени на Законот за здруженија и фондации, кои беа донесени без отворен консултативен процес на сите засегнати страни, особено на Советот за соработка. Исто така, членовите се осврнаа на неуспехот на Владата да го зголеми државното финансирање, како што е наведено во новата Стратегија за развој на граѓанското општество⁸³.

Советот беше речиси две години под бојкот, а во јули 2024 година престануваат да важат мандатите на членовите на Советот. Според деловникот за работа, одговорната институција треба да објави повик за нови членови за новите мандати.

82 <https://www.nvosorobotka.gov.mk/sites/default/files/1%20ФИНАЛНА%20ПРОГРАМА%20ДВОЈАЗИЧНА.pdf>

83 <https://mcms.mk/mk/vesti-i-javnost/vesti/2443-gragjanskiot-sektor-alarmira-za-odnosot-na-vladata-kon-gragjanskoto-opshtestvo.html>

Специфична цел3

Капацитетот на граѓанските организации и отпорноста за ефективно спроведување на нивните активности се зајакнати

СЦ 3.1. Структурите за внатрешно управување на граѓанските организации ги следат принципите на добро владеење

Индикатор 3.1.a: Дел од граѓанските организации кои имаат независно и ефективно раководно тело со јасни задачи за надгледување на стратешките цели, влијанието, управувањето, законската усогласеност и отчетноста на организацијата.

2021:

2 – минимално ги исполнува стандардите	40% ⁸⁴
--	-------------------

2023:

3 – умерено ги исполнува стандардите	44%
--------------------------------------	-----

Отчетноста и доброто владеење останаа предизвик за граѓанските организации во Северна Македонија во 2023 година, исто како и во 2021 година. Врз основа на резултатите од анкетата на ГО, 44% од граѓанските организации имале независни и ефективни раководни тела со јасни задачи за да ги надгледуваат стратешките цели, влијанието, управувањето, законската усогласеност и отчетност на организацијата. Овој процент е сличен на оној од 2021 година (40%).

Меѓутоа, речиси половина, т.е. 47% од испитаниците имаат платени членови, дел од персоналот, како дел од нивните раководни тела, што покренува прашања во врска со преклопувањето на улогите на владејачките структури и доброто владеење.

Индикатор 3.1.b: Дел од граѓанските организации кои редовно ги проверуваат потенцијалните конфликти на интереси во однос на политичките, економските и личните односи на нивното раководно тело.

2021:

2 – минимално ги исполнува стандардите	22%
--	-----

2023:

1 – не ги исполнува стандардите	13%
---------------------------------	-----

Проверката на конфликтот на интереси е од клучно значење за доброто владеење и отчетноста. Во 2023 година, само 13% од испитаниците редовно (т.е. еднаш годишно) проверувале потенцијален конфликт на интереси, слично како и во 2021 година (22%).

Врз основа на анкетата на граѓанските организации, тие од своите раководни тела бараат да потпишат документи за конфликт на интереси само кога стапуваат во нивните улоги (40% од одговорите). Меѓутоа, една третина (30%) од граѓанските организации никогаш не побарале од членовите на своите раководни тела да потпишат такви документи.

⁸⁴ Начинот на пресметување на оваа вредност е ревидиран за извештајот за 2023 година и вредностите прикажани тука ги претставуваат ревидираните и повторно пресметаните вредности за 2021 и 2023 година.

Индикатор 3.1.c: Дел од граѓанските организации кои споделуваат релевантни информации за нивната организација користејќи средства и канали кои се достапни за сите засегнати страни во однос на објавувањето на

- нивните статuti
- нивната структура на управување
- нивните организациски политики

2021:

2 – минимално ги исполнува стандардите	36% ⁸⁵
--	-------------------

2023:

3 – умерено ги исполнува стандардите	42%
--------------------------------------	-----

Транспарентноста на граѓанските организации е витален дел од доброто владеење и отчетноста. Вкупно, 42% од испитаниците во анкетата на граѓанските организации ги објавиле своите документи и структури за управување на своите веб-страници. Ситуацијата е слична како онаа во 2021 година (36%).

Меѓутоа, иако тоа е законска обврска според Законот за здруженија и фондации, една четвртина (25%) јавно немаат објавено такви податоци на своите веб-страници. Овде е важно да се спомене дека вкупно 84% од испитаниците имаат веб-страница на организацијата.

Индикатор 3.1.d: Дел од граѓанските организации кои имаат организациска политика за родова еднаквост.

2021:

2 – минимално ги исполнува стандардите	33%
--	-----

2023:

2 – минимално ги исполнува стандардите	35%
--	-----

Родовата еднаквост е витален елемент за социо-економскиот развој на демократските општества. Меѓутоа, многу жени доживуваат дискриминација и исклученост во сите сектори, вклучувајќи го и граѓанскиот сектор. Според анкетата на граѓанските организации, само една третина (35%) од испитаниците одговорија дека имаат усвоено политики за родовата еднаквост, што е слично на 2021 година (33%).

Понатамошната анализа на резултатите од истражувањето на граѓанските организации (ГО) покажува дека постои разлика во пропорцијата на организациите за човекови права кои имаат политики за родова еднаквост и онаа на организациите кои не се фокусирани на човекови права. Само една третина (30%) од ГО кои не се фокусирани на човекови права имаат политики за родова еднаквост. Пропорцијата е повисока кај организациите за човекови права, со 40% кои имаат политики за родова еднаквост во 2023 година.

⁸⁵ Начинот на пресметување на оваа вредност е ревидиран за извештајот за 2023 година и вредностите прикажани тука ги претставуваат ревидираните и повторно пресметаните вредности за 2021 и 2023 година.

Индикатор 3.1.е: Дел од граѓанските организации кои имаат организациска стратегија, вклучувајќи визија, мисија и цели.

2021:

5 – целосно ги исполнува стандардите	85% ⁸⁶
--------------------------------------	-------------------

2023:

4 – ги исполнува повеќето стандарди	79%
-------------------------------------	-----

Дефинирана стратегија, стратешки план, мисија, визија и цели се предуслови за успешно работење и јасна насока на граѓанските организации. Во 2023 година, согласно резултатите од анкетата, 79% од ГО подготвиле и усвоиле такви документи, што е слично на 2021 година кога тој процент изнесувал 85%.

СЦ 3.2. Граѓанските организации можат да ги соопштат резултатите од нивните активности на јавноста

Индикатор 3.2.а: Дел од граѓанските организации кои имаат најмалку еден онлајн канал за комуникација

2021:

5 – целосно ги исполнува стандардите	99%
--------------------------------------	-----

2023:

5 – целосно ги исполнува стандардите	100%
--------------------------------------	------

Сите испитаници одговориле дека користат најмалку еден канал за комуникација со јавноста и засегнатите страни во нивната организација во 2023 година. Ситуацијата е иста како и во 2021 година, кога сите испитаници, без исклучок, потврдно одговориле на ова прашање.

Исто како и во 2021 година, Фејсбук останува главен канал за комуникација (во 97% од случаите), проследено со веб-страниците (77%), Инстаграм (59%), ЈуТуб (42%) и апликациите за пораки (36%).

Индикатор 3.2.б: Дел од граѓанските организации кои имаат специјализиран персонал за комуникација

Овој индикатор не беше анализиран.

Индикатор 3.2.с: Дел од граѓанските организации кои соработуваат со медиумите

Граѓанските организации соработуваат со различни партнери (медиуми, универзитети, општини, социјални партнери и сл.) за да ги постигнат своите цели и да влијаат врз општеството. Во 2023 година, исто како и во 2021 година (38%), една третина (32%) од граѓанските организации активно соработувале со медиумите.

⁸⁶ Начинот на пресметување на оваа вредност е ревидиран за извештајот за 2023 година и вредностите прикажани тука ги претставуваат ревидираните и повторно пресметаните вредности за 2021 и 2023 година.

СЦ 3.3. Граѓанските организации се транспарентни за нивните програмски активности и извори на финансирање

Индикатор 3.3.а: Дел од граѓанските организации кои ги објавуваат своите годишни извештаи и финансиски биланси..

2021:

4 – ги исполнува повеќето стандарди	66% ⁸⁷
-------------------------------------	-------------------

2023:

3 – умерено ги исполнува стандардите	57%
--------------------------------------	-----

Отвореноста и транспарентноста на граѓанските организации укажуваат на принципите на отчетност во рамки на организацијата. Вкупно, 57% од испитаниците објавиле годишни и финансиски извештаи во 2023 година, што е слично како и во 2021 година, кога делот изнесувал 66%. Една петтина (20%) од испитаниците не објавиле годишен извештај, бидејќи биле формирани во 2022 година или не биле активни во текот на 2022 година, па затоа не биле обврзани да го сторат тоа од страна на институциите.

Од објавените, 66% од испитаниците ги објавиле нивните годишни и финансиски извештаи на веб-страниците на организациите, 31% во печатена форма, а 45% ги доставиле до Централниот регистар што е законска должност.

Индикатор 3.3.б Дел од граѓанските организации кои објавуваат информации за нивните извори на финансирање и износите добиени во претходната година.

2021:

2 – минимално ги исполнува стандардите	36%
--	-----

2023:

2 – минимално ги исполнува стандардите	37%
--	-----

Според резултатите од анкетата на граѓанските организации, една третина (37%) од граѓанските организации биле отворени и транспарентни за нивните износи и извори на финансирање и ги објавиле двата сета на податоци во 2023 година. Овој дел остана ист како и во 2021 година (36%).

Меѓутоа, една третина од испитаниците изјавија дека воопшто не објавиле такви податоци.

Индикатор 3.3.с: Степен на доверба во граѓанските организации

Според Балканскиот барометар, 36% од јавноста има доверба во граѓанското општество. Сепак, половина од испитаниците (55%) во Северна Македонија изјавија дека немаат доверба во граѓанското општество⁸⁸.

⁸⁷ Начинот на пресметување на оваа вредност е ревидиран за извештајот за 2023 година и вредностите прикажани тука ги претставуваат ревидираните и повторно пресметаните вредности за 2021 и 2023 година.

⁸⁸ <https://www.rcc.int/balkanbarometer/results/2/public>

СЦ 3.4. Граѓанските организации ги следат и оценуваат резултатите и влијанието на нивната работа.

Индикатор 3.4.а: Дел од граѓанските организации кои извршиле проценка на нивната работа во последната година

2021:

4 – ги исполнува повеќето стандарди	80% ⁸⁹
-------------------------------------	-------------------

2023:

5 – целосно ги исполнува стандардите	82%
--------------------------------------	-----

Според анкетата на граѓанските организации, во 2023 година, 82% од испитаниците правеле проценка/евалуација на работењето на својата организација, извршиле проценка на проектите, или ги процениле нивните внатрешни процеси. Овој дел е сличен на 2021 година (80%).

Повеќето од извршените проценки/евалуации (69%) биле поврзани со проекти, проследено со проценки на внатрешните процеси (35%) и стратегијата (25%).

Оние кои не ги извршиле сите проценки (11%) забележале дека не биле обврзани да го сторат тоа и дека им биле потребни средства за тоа.

СЦ 3.5. Граѓанските организации користат истражувања и докази за да ја поткрепат својата работ

Индикатор 3.5.а: Дел од граѓанските организации чија работа се заснова на докази генерирани преку истражување

2021 assessment:

4 – ги исполнува повеќето стандарди	75% ⁹⁰
-------------------------------------	-------------------

2023 assessment:

4 – ги исполнува повеќето стандарди	77%
-------------------------------------	-----

Улогата за застапување на граѓанските организации е од витално значење во решавањето теми кои значително влијаат на општеството. Меѓутоа, за да бидат ефективни, граѓанските организации мора да обезбедат дека нивната работа за застапување се заснова на докази генерирани преку различни видови спроведени истражувања. Делот од граѓанските организации во 2023 година кои користеле различни методи на истражување (анкета, истражување на јавното мислење, контролно испитување по случаен избор, секундарно истражување, теренско истражување, состаноци на фокус групи) за генерирање докази за нивната работа изнесува 77%, што е слично на делот во 2021 година (75%).

Најкористениот метод на истражување беа фокус групите (41%), по што следат секундарното истражување и анкетите (и двете избрани од 39% од испитаниците), теренското истражување (35%) и истражувањата на јавното мислење (26%).

89 Начинот на пресметување на оваа вредност е ревидиран за извештајот за 2023 година и вредностите прикажани тука ги претставуваат ревидираните и повторно пресметаните вредности за 2021 и 2023 година.

90 Начинот на пресметување на оваа вредност е ревидиран за извештајот за 2023 година и вредностите прикажани тука ги претставуваат ревидираните и повторно пресметаните вредности за 2021 и 2023 година.

Индикатор 3.5.b: Дел од граѓанските организации чија работа е информирана преку консултации со луѓе кои имаат удел во нивната сегашна или идна работа

2021:

5 – целосно ги исполнува стандардите	94%
--------------------------------------	-----

2023:

5 – целосно ги исполнува стандардите	94%
--------------------------------------	-----

Консултациите со засегнатите страни е суштински метод за собирање докази за граѓанските организации. Вкупно, мнозинството на испитаниците (94%) изјавија дека се консултирале со различни засегнати страни (локални заедници, членови, локални власти, национални власти, јавни институции, приватни бизниси и академскиот свет) за нивната работа. Ова беше исто како и во 2021 година.

Најопфатената група во оваа консултација беа членовите на граѓанските организации (во 66% од случаите), потоа локалните заедници (59%), локалните власти (52%), националните власти (44%), јавните институции (41%), приватните бизниси (36%) и академскиот свет (30%). Незначителен дел од испитаниците не консултирале воопшто засегнати страни за нивната област на работа.

СЦ 3.6. Граѓанските организации работат во фер и почитувани партнерства за да ги постигнат заедничките цели

Индикатор 3.6. Дел од граѓанските организации кои учествуваат во локални, централни и меѓународни мрежи на граѓанските организации.

Во однос на вмрежувањето како механизам за постигнување на заедничките цели и соработка, процентот на испитаници кои се дел од некаква мрежа (локална, национална или меѓународна) е иста како и во 2021 година: 82%. Во 2023 година, 68% од испитаниците биле дел од националните мрежи, 48% во меѓународни и 23% во локални мрежи. .

Сепак, 14% од испитаниците изјавија дека не се вмрежени.

Индикатор 3.6.b: Дел од граѓанските организации вклучени во меѓусекторски партнерства со академскиот свет, социјалните партнери и приватниот сектор.

Делот од испитаниците кои се вклучени во мрежи и меѓусекторска соработка со универзитети, социјални партнери или приватни компании во 2023 година изнесува 64%, што е слично на процентот во 2021 година (72%).

Граѓанските организации главно беа ангажирани во меѓусекторска соработка и вмрежување со приватниот сектор (43%), потоа со универзитетите (35%) и социјалните партнери (23%).

СЦ 3.7. Граѓанските организации имаат разновидна основа за финансирање

Индикатор 3.7.a: Дел од граѓанските организации чии извори на донаторски приходи се разновидни..

2021:

3 – умерено ги исполнува стандардите	51%
--------------------------------------	-----

2023:

3 – умерено ги исполнува стандардите	50%
--------------------------------------	-----

Кога станува збор за разновидна база на донатори, т.е. најмалку два различни видови на донатори, ниту еден донатор не сочинува повеќе од 50% од буџетот на организацијата, половина (50%) од испитаниците изјавија дека имаат разновидна база на донатори, додека другите изјавија дека немаат. Деловите се исто како и во 2021 година (51%).

Европската комисија е најзначаен донатор во 2023 година (65% го избраа овој одговор), во споредба со 2021 година кога таа беше вториот најзначаен донатор. Нивните средства покриваа повеќе од 50% од буџетите на организациите во 25% од случаите.

Одговорите на анкетата на граѓанските организации ги сметаат странските приватни фондации за вториот најзначаен донатор во 2023 година (избрани од 51%). Нивните средства покриваа повеќе од 50% од буџетите на организациите во 12% од случаите.

Локалните и националните власти се сметаат за трет најзначаен донатор во земјата од страна на граѓанските организации (избрани од 47%), потоа билатералните донатори (37%), меѓувладините организации (25%) и домашните приватни фондации (18%).

Индикатор 3.7.b: Дел од граѓанските организации кои собираат средства од други извори освен донатори, на пр. членарина, корпоративно/индивидуално давање или активности за генерирање приходи

2021:

5 – целосно ги исполнува стандардите	82%
--------------------------------------	-----

2023:

4 – ги исполнува повеќето стандарди	78%
-------------------------------------	-----

Во однос на процентот на граѓанските организации кои собираат средства од други извори на финансирање освен донации (членарина, бизнис/индивидуално донирање и приходи остварени од економски активности), во 2023 година, според одговорите на анкетата, повеќето испитаници (78%) изјавија дека имаат уште еден извор на приход. Ситуацијата е слична на онаа во 2021 година.

Членарините биле извор на дополнителен приход за 36% од граѓанските организации, потоа 35% од економска активност, 33% од индивидуални донации и 27% од приватни бизниси. Исто како и во 2021 година, краудфандингот остана неискористен начин на генерирање дополнителни средства за ГО во 2023 година, со дел од 9%.

Општата констатација е дека овие средства обично покриваат до една четвртина од нивните буџети.

За оние кои собираат средства од членарини, за 30% од нив, тие покриваат само до 25% од нивните буџети; само за 2% од граѓанските организации покрива повеќе од 50%.

За граѓанските организации чиј извор на финансирање се приватните бизниси, во 20% од случаите овие средства покриваат до 25% од буџетите на организациите; а само во 4% од случаите покриваат повеќе од половина од нивните буџети.

Состојбата е слична со индивидуалните донации (во 28% од случаите, тие покриваат до 25% од буџетите на организациите) и економските активности (во 29% од случаите, тие покриваат до 25% од буџетите на организациите).

СЦ 3.8. Граѓанските организации имаат ефективни, овластени и развиени човечки ресурси

Индикатор 3.8.a: Дел од граѓанските организации кои вработуваат персонал

Во 2023 година, 77% од граѓанските организации изјавија дека вработуваат персонал (најмалку едно вработено лице). Ова е зголемување за 8% во споредба со 2021 година, кога делот беше 69%. Повеќето испитаници (44%) изјавија дека имале помеѓу еден и пет вработени, 26% помеѓу шест и десет вработени, а 10% имале повеќе од десет вработени. Една петтина (20%) од испитаниците изјавија дека не вработуваат персонал.

Индикатор 3.8.b: Дел од граѓанските организации кои имаат организациска политика за човечки ресурси

2021:

1 – не ги исполнува стандардите

0%

2023:

1 – не ги исполнува стандардите

0%

Во однос на постоечките организациски политики за човечки ресурси, само една организација одговори дека ги има воспоставено сите политики (политика за регрутирање, политика за различност, еднаквост и инклузија, дисциплинска политика, политика за поплаки/жалби, политика за евалуација на перформансите, политика за технолошки вишок, политика за исплаќање, политика за малтретирање и вознемирување, политики за заштита на децата и ранливите возрасни лица). Во 2021 година, ниту еден од испитаниците ги немал воспоставено сите политики.

Повеќето граѓанските организации (42%) имаат политика за регрутирање, проследено со политика за родова еднаквост (35%), потоа политика за различност, еднаквост и инклузија (31%), политика за евалуација на перформанси (23%), политика за малтретирање и вознемирување (22%), политика за исплаќање (17%), политики за заштита на децата и ранливите возрасни лица (16%), дисциплинска политика (15%) и политика за поплаки (12%).

Индикатор 3.8.c: Дел од граѓанските организации кои јавно го рекламирале својот персонал и слободните места за волонтерство во последната година.

Овој индикатор не беше анализиран.

Индикатор 3.8.d: Дел од граѓанските организации кои имаат организациски политики кои поттикнуваат регрутирање на разновидна работна сила

Процентот на граѓанските организации кои изјавија дека во 2023 година ги имале воспоставено и двете потребни организациски политики кои поттикнуваат регрутирање на разновидна работна сила – политика за регрутирање и политика за различност, еднаквост и инклузија изнесуваше 20%. Ова претставува благ пораст во споредба со 2021 година кога овој процент изнесуваше 13%.

Индикатор 3.8.е: Дел од граѓанските организации чиј персонал и волонтери посетувале курс за обука во изминатата година.

2021:

5 – целосно ги исполнува стандардите	82%
--------------------------------------	-----

2023:

5 – целосно ги исполнува стандардите	85%
--------------------------------------	-----

Во однос на развојот на човечките ресурси во граѓанските организации и делот на организации кои ги поддржале своите вработени и волонтери преку различни програми за развој во 2023 година, ситуацијата е слична како и во 2021 година, т.е. во 2023 година процентот изнесува 85%, а во 2021 година, 82%.

Библиографија

- „Акциски план за спроведување на Стратегијата за развој на граѓанското општество 2022–2024 година“ Влада на Република Северна Македонија Скопје, 2021 г., достапно на: <https://www.nvo-sorabotka.gov.mk/sites/default/files/Akciski%20plan%20usvoen%2028%2012%202021.pdf>
- Активно население во Република Северна Македонија 2023 г., Државен завод за статистика, Пазар на труд, Скопје, март 2023 г., достапно на: https://www.stat.gov.mk/PrikaziSoopstienie_en.aspx?id=98&rbr=14599#:~:text=791%20647%20persons%2C%20of%20which,the%20unemployment%20rate%20was%2013.1
- Антиродови движења во Северна Македонија: Транснационални алатки за домашните чинители против родовата еднаквост и ЛГБТКИ+ правата, Ирена Цветковиќ, Heinrich Böll Stiftung, Босна и Херцеговина | Северна Македонија 2023 г., достапно на: <https://ba.boell.org/en/2024/04/19/anti-gender-mobilizations-north-macedonia-transnational-tool-kit-domestic-actors-against>
- Годишен извештај за злосторства од омраза во 2022 година, Хелсиншки комитет, Уранија Пировска, Хелсиншки комитет, Скопје 2023 г., достапно на: https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2023/08/godisen-izvestaj-zlostorstva-od-omraza-2022_mk_alb_eng_po653136_23.08.2023-1.pdf
- Здружение на новинари, База на податоци за случаи на повреда на правата на новинарите во 2023 година; достапно на: <https://znm.org.mk/povreda-na-novinari/>
- „Регулативи и импликации за АМЛ/ЦФТ врз граѓанските организации во Западен Балкан и Турција“, Ања Босилкова Антовска, Балканска мрежа за развој на граѓанското општество, септември 2023 година, достапно на: <https://balkancsd.net/novo/wp-content/uploads/2023/09/112-4-FINAL-Policy-Paper-AMLCFT-Regulations-and-Implications-on-Civil-Society-in-WBT.pdf>
- Реакција на BCSDN за нападот врз слободата на изразување и здружување во Северна Македонија, ноември 2023 година, достапно на: <https://balkancsd.net/novo/wp-content/uploads/2023/12/144-1-BCSDN-IRL-Reaction.pdf>
- „Буџет на Република Северна Македонија 2023 година“ Влада на Република Северна Македонија, 2023 г., достапно на: https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/budzeti/budzet_2023.pdf
- Централен регистар на Република Северна Македонија, достапно на: <https://www.crm.com.mk/mk/uslugi/izvrsham-upis-ili-zavrsham-obvraska/osnovaj-nov-subjekt>
- „Кодекс на добри практики за граѓанско учество во процесот на донесување одлуки“ Совет на Европа (преведено од МЦМС), 2009 година, достапно на: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802eedd2>; <https://dejure.mk/zakon/kodeks-na-dobri-praktiki-za-uchestvo-na-gragjanskiot-sektor-vo-procesot-na-kreiranje-politiki>
- „Борба против злоупотреба на непрофитни организации за финансирање тероризам - Најдобри практики на ФАТФ“, ноември 2023 година, достапно на: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/BPP-Combating-TF-Abuse-NPO-R8.pdf.coredownload.inline.pdf>
- Северна Македонија донира 2022 година: Извештај за државната филантропија, Каталист Балканс, 2023 г., достапно на: <https://givingbalkans.org/content/giving-north-macedonia-2022>
- Глобална оценка 2023 година – Северна Македонија, Репортери без граници, 2023 г., достапно на: <https://givingbalkans.org/content/giving-north-macedonia-2022>
- „ХФИИ: Кон подобра евалуација на резултатите од напорите за реформи во правосудството во Западен Балкан КОНТРОЛНА ТАБЛА за Западен Балкан“, Европска комисија за ефикасност на правдата (СЕРЕЈ), јуни 2022 г., достапно на: <https://rm.coe.int/north-macedonia-20220630-deliverable-2/1680a8c31f>

- „ЕК: Северна Македонија е меѓу одредено и умерено ниво на подготовка за слободата на изразување“, Македонска информативна агенција, 9 ноември 2023 година, достапно на: <https://mia.mk/en/story/ec-north-macedonia-is-in-between-some-and-moderate-level-of-preparation-on-freedom-of-expression>
- Фискален статус и усогласување на законите, подготвено од експерти на Проектот за техничка помош за развој на граѓанското општество на Северна Македонија, достапно на: <https://eu4cr.mk/mk/component/овозможувачка-средина/овозможувачка-средина-for-civil-society-development-and-operations/правна-рамка-за-развој-и-функционирањ/нормативна-институционална-и-финанс/фискален-статус-и-усогласеност-со-зак/>
- „Правна средина за филантропија во Европа 2020 година“, Никица Кусникова, Мрежи на донатори и фондации во Европа (Дафне) и Центар за европски фондации (ЕФЦ), 2020 г., стр. 11, достапно на: https://nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/lzvestaj_Strategija_2023.pdf
- „Слободата на медиумите во Северна Македонија: Кревок напредок“ Извештај за мисијата за слобода на печатот за утврдување факти, Здружение на новинари на Северна Македонија, јуни 2023 г., достапно на: <https://ipi.media/wp-content/uploads/2023/10/EN-Fact-Finding-PFM-Report-251023-web-1.pdf>
- Методологија за анализа на политиките и координација, Влада на Република Северна Македонија, Скопје, 2006 г., достапно на: <https://dejure.mk/zakon/metodologija-za-analiza-na-politikite-i-koordinacija>
- Методологијата за проценка на влијанието на регулативата (ПВР), Влада на Република Северна Македонија, Скопје, 2009 г., достапно на: <https://dejure.mk/zakon/metodologija-za-analiza-na-politikite-i-koordinacija>
- Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците, веб-страницата е достапна на: <https://mpsoz.gov.mk/mk/>
- Извештај од мониторингот на Акцискиот план за спроведување на Стратегијата за развој на граѓанското општество 2023 година за спроведување во 2023 година“ Влада на Република Северна Македонија, март 2024 г., достапно на: https://nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/lzvestaj_Strategija_2023.pdf
- „Убиство во Тетово“ Истражувачка лабораториска мрежа, 14 август 2023 г., достапно на: <https://irl.mk/ubistvo-vo-tetovo/>
- „Национална стратегија за промовирање на волонтерството (2021–2025 година)“ Министерство за труд и социјална политика, септември 2021 г., достапно на: https://nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/lzvestaj_Strategija_2023.pdf
- „Нации во транзит 2023 година“ Северна Македонија, Огнен Вангелов, Фридом Хаус, 2023 г., достапно на: https://freedomhouse.org/country/north-macedonia/nations-transit/2023#footnote12_q1ccy4j
- Мислење на Комисијата за спречување на дискриминација, Службен весник на Република Северна Македонија, бр. 258/20, октомври 2022 г., достапно на: https://kszd.mk/wp-content/uploads/2022/10/0802-368_20_Мислење-се-утврдува-продолжено-и-повеќекратно-вознемирување-како-потезок-вид-на-дискриминација.pdf
- „Државни пари за невладини во рацете на дел од административците на ДУИ“ Радио Слободна Европа, јануари 2024 г., достапно на: <https://www.slobodnaevropa.mk/a/drzhavni-pari-za-nevladini-vo-racete-na-del-od-administrativcite-na-dui/32788912.html>
- „Стратегија за развој на граѓанското општество 2022–2024 година“ Влада на Република Северна Македонија, декември 2021 г., достапно на: <https://www.nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/Strategija%20usvoena%2028%2012%202021.pdf>
- Проект за техничка помош за развој на граѓанското општество на Северна Македонија, достапно на: <https://eu4cr.mk>

- „Кон реформа на Законот за здруженија и фондации во Република Северна Македонија“ Проект за техничка помош за развој на граѓанското општество во Северна Македонија, август 2021 г., достапно на: https://www.pravda.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Towards%20the%20reform%20of%20the%20LAF_MKD%20.pdf
- „Вистина или деловни интереси: Кој сака да ги замолчи новинарите со SLAPPs?“ Здружение на новинари на Северна Македонија, 27 декември 2023 г., достапно на: <https://znm.org.mk/en/truth-or-business-interests-who-wants-to-silence-journalists-with-slapps/>
- „Светски индекс на дарежливост 2022 година“ Фондација за хуманитарна помош, достапно на: https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-research/caf_world_giving_index_2022_210922-final.pdf
- „Светски индекс на дарежливост 2023 година“ Фондација за хуманитарна помош, достапно на: https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-research/wgi_report_2023_final.pdf?s-fvrsn=402a5447_2

Список на консултирани закони:

- Измени на Законот за здруженија и фондации, Службен весник на Република Северна Македонија, бр. 239, ноември 2022 г., членови 4 и 5, достапно на: <https://www.slvesnik.com.mk/lssues/268136d2ec8c49da988a7b589c08816f.pdf>
- Закон за здруженија и фондации, достапно на: <https://rm.coe.int/north-macedonia-20220630-deliverable-2/1680a8c31f>
- Закон за спречување перење пари и финансирање тероризам, Службен весник на Република Северна Македонија, бр. 151, јули 2022 г., достапно на: <https://ufr.gov.mk/wp-content/uploads/2020/05/ZSPFFT-nov-2022.pdf>
- Закон за игрите на среќа и за забавните игри, достапно на: <https://rm.coe.int/north-macedonia-20220630-deliverable-2/1680a8c31f.pdf>
- Закон за организација и работа на органите на државната управа, достапно на: https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/zakoni/zakon_za_organizacija_i_rabota_na_organite_na_drzhavnata_uprava.pdf
- Закон за социјални претпријатија (нацрт-верзија), достапно на: <https://www.mtsp.gov.mk/content/word/2023/predlog/Предлог%20на%20закон%20за%20социјални%20претпријатија%20со%20образложение%206.11.2023%20objava.pdf>
- Закон за волонтерство, достапно на: <https://www.volontiraj-rezultiraj.org/wp-content/uploads/2019/08/zakon-za-volonterstvo.pdf>